

ASEMBLERY IAS

Studijní opora

Tento učební text vznikl za podpory projektu „Zvýšení konkurenceschopnosti IT odborníků – absolventů pro Evropský trh práce“, reg. č. CZ.04.1.03/3.2.15.1/0003. Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

doc. Dr. Ing. Petr Hanáček
doc. Ing. František Zbořil, CSc.

Verze: 2.2006

Obsah

1. Předmluva	3
1.1. Organizační informace	3
1.2. Metodické informace	3
2. Číselné soustavy, zobrazení čísel a znaků	6
2.1. Číselné soustavy	6
2.2. Převody čísel mezi soustavami	6
2.3. Zobrazení binárních čísel bez znaménka, aritmetika	8
2.4. Zobrazení binárních čísel se znaménkem, převody čísel, aritmetika	12
2.5. Zobrazení binárně kódovaných dekadických čísel (BCD)	16
2.6. Zobrazení reálných čísel v pohyblivé (plovoucí) řádové tečce	16
2.7. Zobrazení znaků	18
2.8. Shrnutí	18
3. Princip činnosti počítače, strojový jazyk, symbolický jazyk, assembler	19
3.1. Princip činnosti počítače	19
3.2. Strojový jazyk, symbolický jazyk, assembler	20
3.3. Shrnutí	29
4. Základní charakteristiky procesorů Intel Pentium	30
4.1. Procesory Intel	30
4.2. Základní registry procesorů Pentium	32
4.3. Typy celočíselných operandů procesorů Pentium	34
4.4. Formáty instrukcí a adresování operandů Procesorů Pentium	37
4.5. Přerušení v základním režimu procesorů Pentium	43
4.6. Shrnutí	45
5. Vybrané strojové instrukce procesorů Intel Pentium	46
5.1. Skupiny instrukcí procesorů Intel Pentium	46
5.2. Přenosové instrukce	47
5.3. Instrukce binární aritmetiky	51
5.4. Logické instrukce	56
5.5. Instrukce posuvů a rotací	58
5.6. Instrukce pro ovládání příznaků	60
5.7. Instrukce pro předávání řízení	61
5.8. Instrukce pro práci se zásobníkem	65
5.9. Řetězcové instrukce	69
5.10. Shrnutí	74
6. Direktivy	75
6.1. Shrnutí	77
7. Makra	78
7.1. Jednořádková makra	78
7.2. Víceřádková makra	78
7.3. Podmíněný překlad	82
7.4. Shrnutí	83
8. Assembler NASM	84
8.1. Shrnutí	85
Literatura	86

1 PŘEDMLUVA

1.1 Organizační informace

Tato studijní opora je pomocným učebním textem pro stejnojmenný předmět, pokrývá přibližně 80 % obsahu předmětu a je zdrojem minimálního rozsahu znalostí potřebných pro úspěšné absolvování tohoto předmětu. Její text by měl být skutečnou „oporou“, to znamená, že by měl pouze doplňovat ostatní studijní materiály předmětu, a proto tato studijní opora nenahrazuje knižní učebnici.

Předmět se skládá z přednášek a z vedených počítačových cvičení. Účast na přednáškách není povinná. Zkušenosti však přesvědčivě ukazují, že neúčast na přednáškách patří mezi nejčastější příčiny neúspěchu při půlsestrální i závěrečné zkoušce.

Podrobné informace o předmětu, s aktualizacemi pro každý akademický rok, lze nalézt na adrese <http://www.fit.vutbr.cz/study/courses/IAS/private/>, ke které mají přístup všichni zapsaní studenti.

Zkouška a hodnocení předmětu

V počítačových cvičeních lze za předepsané aktivity získat až 20 bodů. Dalších 20 bodů lze získat při půlsestrální písemné zkoušce. Podmínkou zápočtu je pak získání minimálně 15 bodů (z výše uvedených 40 možných bodů). Neudělení zápočtu znamená neúspěšné absolvování předmětu.

Závěrečnou písemnou zkoušku (max. 60 bodů) smí psát pouze ti studenti, kteří získali zápočet.

Přednášející a učitelé vedoucí počítačová cvičení mají právo oceňovat mimořádné aktivity studentů prémiovými body, které však nejsou nárokové.

Klasifikace úspěšných studentů se řídí studijními předpisy FIT VUT a zásadami ECTS (Evropského kreditového systému). Podmínkou úspěšného absolvování předmětu je pak získání nejméně 50 bodů ze 100 možných.

Odhad časové náročnosti

Přibližný odhad časové náročnosti předmětu (6 kreditů) lze stanovit takto:

1 kredit = 25 až 30 hodin práce $\Rightarrow$ 6 kreditů odpovídá 150 až 180 hodinám práce studenta, z toho:

- přednášky 39 hod
- počítačová cvičení 13 hod
- průběžné studium, včetně přípravy příkladů na cvičení cca 60 hod
- příprava na půlsestrální a závěrečnou zkoušku cca 50 hod

1.2 Metodické informace

Předmět Asemblery je povinným předmětem v prvním semestru studia a proto nemůže navazovat na žádný jiný předmět. Získané znalosti však budou výchozím a základním předpokladem pro absolvování celé řady jiných předmětů. Znalost základního jazyka je nezbytným předpokladem dobré práce každého budoucího profesionálního programátora a odborníka v oblasti informačních technologií. Předmět Asemblery prošel na FIT (dříve FEI) více než 30 letým vývojem. Byl nejprve postaven na počítačích ADT a IBM, od roku 1990 je zaměřen na počítače PC s procesory Intel. K tvorbě náplně předmětu sloužily především firemní manuály, protože odborné knihy vycházely pro potřeby předmětu většinou pozdě. Hlavní studijní literatury představovalo po dlouhou dobu několik různých vydání skript "Strojově orientované jazyky", která jsou nyní již prakticky nedostupná. Proto se uvažuje o jejich novém a výrazně přepracovaném přepracovaném vydání, které by respektovalo poslední úpravu obsahu předmětu vyplývající ze

zavedení tříletého bakalářského studijního programu. Původně dominantní orientace na práci v chráněném režimu procesoru se přesunula na práci ve výrazně jednodušším základním režimu procesoru, spojený s výkladem pouze nejdůležitějších instrukcí. Rovněž původně používaný překladač byl nahrazen volně dostupným překladačem a s ním nutně spojeným jazykem. Pro potřeby výuky v počítačových cvičeních byla vytvořena knihovna, umožňující okamžitou praktickou práci.

Odborná terminologie

Přesné myšlení je samozřejmým předpokladem každé inženýrské práce a musí se proto opírat o přesné pojmy a správnou terminologii. Odborný žargon, který je často živým komunikačním nástrojem každodenního života, není vhodný ani pro publikační ani pro vyspělé prezentační aktivity. Proto se i text této opory snaží o přesnou a terminologicky správnou prezentaci nových pojmů.

Anglická terminologie

V textu se budou často vyskytovat anglické termíny. Jejich první výskyty budou uváděny za příslušnými českými pojmy v závorce a budou psány *kurzívou*.

Grafická úprava

Text je psán s použitím standardního typu Times New Roman, 12 pt. Významné pojmy nebo části textu jsou zvýrazněny **tučně** a/nebo podtržené, v některých případech jsou uvedeny v "uvozovkách". Ty části programových úseků u nichž to bude významné, budou s ohledem na odsazování uvedeny typem Courier. Doplňující poznámky budou psány menším typem Times New Roman, 10 pt.

Učební cíle a kompetence - specifické

Studenti se seznámí s architekturou procesorů Intel Pentium (základní režim) včetně jednotky FPU a naučí se používat nejdůležitější celočíselné a FPU instrukce. Dále se naučí jazyk symbolických instrukcí NASM, budou schopni vytvářet programy v tomto jazyku a překládat vytvořené programy do spustitelných programů. Získají i základní vědomosti o předávání řízení a parametrů a o službách operačního systému, a budou schopni tyto získané vědomosti prakticky používat.

Učební cíle a kompetence - generické

Studenti získají základní vědomosti o architektuře a činnosti procesoru, které patří k základním znalostem všech odborníků oboru IT. Naučí se řešit jednoduché problémy v jazyku symbolických instrukcí a vést řádnou dokumentaci elementárních počítačových programů.

Anotace

Číselné soustavy. Zobrazování celých čísel bez a se znaménkem, aritmetika ve dvojkové soustavě. Strojový jazyk, jazyk symbolických instrukcí, assembler. Architektura procesorů Intel Pentium (registry, organizace hlavní paměti, přerušovací systém). Soubor celočíselných instrukcí. Programování na úrovni strojového jazyka. Jazyk symbolických instrukcí NASM, symbolické instrukce, direktivy, makroinstrukce. Překlad a sestavování. Standardní předávání řízení a parametrů při volání procedur a funkcí. Služby operačního systému. Programování periférií PC (videoRAM, myš, reproduktor). Zobrazování reálných čísel, standard IEEE. Architektura FPU a soubor instrukcí FPU. Programování FPU.

Přibližný rozpis přednášek

1. Úvod, číselné soustavy, aritmetika.
2. Strojový jazyk, jazyk symbolických instrukcí, assembler.
3. Základní režim procesorů Pentium: soubor registrů, typy operandů, formát instrukcí, adresování paměti, přerušení.
4. Soubor instrukcí procesorů Pentium. Celočíselné instrukce.
5. Celočíselné instrukce, pokračování.
6. Celočíselné instrukce, pokračování.

7. Zásady programování ve strojovém jazyku, typické řídicí konstrukce.
8. Jazyk symbolických instrukcí, assembler NASM.
9. NASM, pokračování.
10. Programové moduly, knihovny, služby operačního systému. Procedury a funkce, standardní předávání řízení a parametrů.
11. FPU procesorů Pentium - architektura.
12. Soubor instrukcí FPU.
13. Příklady programů.

Studijní literatura

1. Marek, R.: Assembler pro PC - učíme se programovat v jazyce, Computer Press, 2003, ISBN 80-7226-843-0
2. Carter, P.: Assembly language tutorial, 2002
<http://www.drpaulcarter.com/pcasm/>

Poznámka

Petr Hanáček je autorem kapitol 5 – 8, František Zbořil je autorem kapitol 1 – 4. Autoři budou vděční za upozornění na nedostatky tohoto textu, které čtenáři mohou poslat na adresy: hanacek@fit.vutbr.cz a zboril@fit.vutbr.cz.

20 hod

2 ČÍSELNÉ SOUSTAVY, ZOBRAZENÍ ČÍSEL A ZNAKŮ

Cílem této kapitoly je podat základní informace o číselných soustavách a převodech čísel mezi těmito soustavami, o zobrazení čísel a znaků v pamětech počítačů, především pak o zobrazení bezznaménkových a znaménkových čísel a o základních aritmetických operacích s těmito čísly. Stručně je v této kapitole popsáno i zobrazení BCD čísel a zobrazení čísel v plovoucí řádové čárce.

2.1 Číselné soustavy

Libovolné číslo lze zapsat ve tvaru polynomu

$$\text{číslo} = a_{n-1}z^{n-1} + a_{n-2}z^{n-2} + \dots + a_0z^0 + a_{-1}z^{-1} + a_{-2}z^{-2} + \dots \quad (1)$$

kde z je základ číselné soustavy a a_i jsou číslice soustavy. Základem soustavy může být libovolné přirozené číslo větší než jednička, číslicemi soustavy jsou všechna celá čísla splňující nerovnost $0 \leq a_i < z$.

Při zápisu čísla se obvykle používá zkrácený zápis

$$\text{číslo} = (a_{n-1}a_{n-2} \dots a_0.a_{-1}a_{-2} \dots)_z \quad (2)$$

resp., nemůže-li být pochyby o základu soustavy, pouze

$$\text{číslo} = a_{n-1}a_{n-2} \dots a_0.a_{-1}a_{-2} \dots \quad (3)$$

Celou část čísla od necelé části čísla odděluje řádová tečka.

Příklad: Číslo 101.1 v běžně používané desítkové (dekadické) soustavě vyjadřuje hodnotu sto jedna celých a jednu desetinu. Ve dvojkové (binární) soustavě však stejné číslo vyjadřuje hodnotu pět celých a jednu polovinu, v šestnáctkové (hexadecimální) soustavě dvě stě padesát sedm celých a jednu šestnáctinu, atd.

2.2 Převody čísel mezi soustavami

1. Číslo z libovolné soustavy lze převést do desítkové soustavy podle vztahu (1).

Například převod čísel z předcházejícího příkladu je následující:

$$(101.1)_2 = 1 \cdot 2^2 + 0 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0 + 1 \cdot 2^{-1} = 4 + 1 + 0.5 = 5.5$$

$$(101.1)_{16} = 1 \cdot 16^2 + 0 \cdot 16^1 + 1 \cdot 16^0 + 1 \cdot 16^{-1} = 256 + 1 + 0.0625 = 257.0625$$

2. Opačný převod, tj. převod čísla z desítkové soustavy do libovolné jiné soustavy, se provádí odlišným způsobem pro celou část čísla (*cislocele*) a necelou část čísla (*necelecislo*). Nechť z je základ soustavy, do které se převod provádí a nechť m je požadovaný počet číslic vpravo od řádové tečky (převod necelé části čísla není obecně konečný!). Vlastní převod se pak provádí pomocí následujících dvou algoritmů:

$n = 0;$ // převod celé části převáděného čísla

dokud (*cislocele* $\neq 0$) opakuj

{ $a_n = \text{cislocele} \bmod z;$
 $\text{cislocele} = \text{cislocele} \div z;$
 $n = n + 1;$ }

$i = -1;$ // převod necelé části převáděného čísla

dokud ($i > -m$) opakuj

{ $\text{pom} = \text{necelecislo} * z;$
 $a_i = \text{trunc}(\text{pom});$
 $\text{necelecislo} = \text{pom} - a_i;$
 $i = i - 1;$ }

Pozn.: operátor **mod** vyhodnocuje zbytek po celočíselném dělení, operátor **div** celočíselný podíl.

Číslo v příslušné soustavě se pak vyjádří pomocí vztahu (2), resp. (3) - má n číslic vlevo a m číslic vpravo od řádové tečky.

$$x+y$$

Příklad: Převod čísla 586.248

a) převod celé části čísla do soustavy

dvojkové:

šestnáctkové:

586 / 2		
	div	mod
i	<i>cislocele</i>	a_i
0	293	0
1	146	1
2	73	0
3	36	1
4	18	0
5	9	0
6	4	1
7	2	0
8	1	0
9	0	1

586 / 16		
	div	mod
i	<i>cislocele</i>	a_i
0	36	10 = A
1	2	4
2	0	2

Číslice 10 až 15 šestnáctkové soustavy se pro jednoznačnost označují písmeny A ... F, resp. a ... f (10=A=a, 11=B=b, 12=C=c, 13=D=d, 14=E=e, 15=F=f)

b) převod necelé části čísla do soustavy

dvojkové:

šestnáctkové:

0.248 * 2		
i	a_i	<i>necelecislo</i>
-1	0	496
-2	0	992
-3	1	984
-4	1	968
-5	1	936
-6	1	872
-7	1	744
-8	1	488
-9	0	976
-10	1	952
-11	1	904
-12	1	808
-13	...	...

0.248 * 16		
i	a_i	<i>necelecislo</i>
-1	3	968
-2	15=F	488
-3	7	808
-4	...	...

Tedy: $(586.248)_{10} \approx (1001001010.001111110111)_2 = (24A.3F7)_{16}$

Při převodu z desítkové do jiné soustavy vzniká často chyba, která se zvyšuje s klesajícím počtem převedených číslic vpravo od řádové tečky. Tato chyba se nazývá chybou zkrácení/zanedbání (*Truncation Error*) a je poměrně významná; například pro výše uvedený příklad s uvažováním pouze deseti binárních číslic vpravo od řádové tečky platí

$$(1001001010.0011111101)_2 = (586.24707)_{10}$$

což je číslo, které se od původně převáděného čísla $(586.248)_{10}$ liší téměř o jednu tisícínu!

Bezchybně lze převést pouze čísla celá a čísla, pro jejichž necelé části přesně platí

$$necelecislo = a_{-1}z^{-1} + a_{-2}z^{-2} + \dots + a_{-m}z^{-m}$$

kde m je počet převedených číslic v soustavě o základu z .

Při převodu čísel mezi dvěma různými číselnými soustavami, pro které platí vztah $z_2 = z_1^j$, kde j je přirozené číslo větší než jedna, lze každých j číslic čísla v soustavě se základem z_1 nahradit jedinou číslicí čísla v soustavě se základem z_2 (počítáno v obou směrech od řádové tečky!) a naopak.

Příklad: $16=2^4 \Rightarrow (0010\ 0100\ 1010\ .\ 0011\ 1111\ 0111)_2 = (2\ 4\ A\ .\ 3\ F\ 7)_{16}$

Popsaným způsobem lze převést libovolné desítkové číslo do soustavy s libovolným základem a zpět. Kromě výše popsaných soustav však žádná jiná soustava nemá ve výpočetní technice praktické využití. Pro další výklad je užitečné znát z paměti následující vzájemné vztahy mezi číslicemi desítkové, dvojkové a šestnáctkové soustavy:

Desítková soustava	Dvojková soustava	Šestnáctková soustava
0	0000	0
1	0001	1
2	0010	2
3	0011	3
4	0100	4
5	0101	5
6	0110	6
7	0111	7
8	1000	8
9	1001	9
10	1010	A
11	1011	B
12	1100	C
13	1101	D
14	1110	E
15	1111	F

Úkol: Převed'te z desítkové do dvojkové a šestnáctkové soustavy následující čísla: 234.135, 1028.25, 0.1, 350.0 a 15.5.

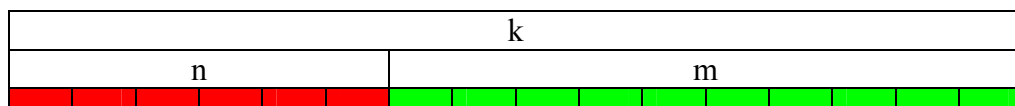
2.3 Zobrazení binárních čísel bez znaménka

Při zobrazování čísel se používají pojmy **rozsah**, **rozlišitelnost** a **přesnost zobrazení**. Rozsahem zobrazení se rozumí interval ohraničený zleva nejmenším a zprava největším zobrazitelným číslem. Rozlišitelnost zobrazení je dána nejmenším zobrazitelným číslem. Přesnost zobrazení se obvykle udává v počtu platných dekadických číslic, které je možné v daném paměťovém prostoru zobrazit a je nezávislá na hodnotě zobrazovaného čísla.

Zobrazí-li se např. v k -bitovém paměťovém prostoru dvojkové číslo bez znaménka (tj. kladné číslo), které má ve shodě s předchozími úvahami n míst vlevo a m míst vpravo od řádové tečky:

pak rozsah zobrazení je dán intervalem $\langle 0, (2^n - 2^{-m}) \rangle$, rozlišitelnost hodnotou 2^{-m} a přesnost zobrazení přibližně vztahem $p \approx k * \log(2)$, odvozeným z předpokladu, že číslo $\approx 10^p \approx 2^k$, kde p je počet dekadických cifer nutný pro zobrazení převáděného čísla.

Je zřejmé, že posunutím řádové tečky o jedno místo vlevo, tj. vydělením původního čísla dvěma, se sníží dvakrát rozsah zobrazení a zvýší se dvakrát rozlišitelnost zobrazení. Naopak posunutím řádové tečky o jedno místo vpravo, tj. vynásobením původního čísla dvěma, se zvýší dvakrát rozsah zobrazení a sníží se dvakrát rozlišitelnost zobrazení. Přesnost zobrazení se přitom přirozeně nemění.

Hodnoty m , resp. N mohou být nulové i záporné, vždy však musí platit $k = m + n$. Tím je možné zobrazovat i příliš velká, nebo malá čísla. V praxi se ve výše uvedeném zobrazení, označovaném jako zobrazení s pevnou řádovou tečkou) zobrazují většinou pouze celá čísla ($m = 0, k = n$), pro která je rozsah zobrazení dán intervalem $\langle 0, (2^n - 1) \rangle$ a rozlišitelnost zobrazení hodnotou 1. Pro reálná čísla se pak používá zobrazení nazývané zobrazením v plovoucí řádové tečce, které bude podrobně popsáno v kapitole 2.6.

Číslice binární soustavy se označuje anglickým termínem *bit* (**binary digit**) a mají význam nejmenší jednotky informace. Zkratkou pro bit je malé písmeno *b*. Pro větší uskupení bitů se pak používají následující názvy:

Počet bitů	Rozsah zobrazení	Přesnost zobrazení	Označení
4	$\langle 0, 15 \rangle$	1.2	Nibble
8	$\langle 0, 255 \rangle$	2.4	Byte (slabika)
16	$\langle 0, 65535 \rangle$	4.8	Word (slovo)
32	$\langle 0, 4294967295 \rangle$	9.6	Doubleword (dvouslovo)
64	$\langle 0, \approx 1.84 \cdot 10^{19} \rangle$	19.2	Quadword (čtyřslovo)
128	$\langle 0, \approx 3.40 \cdot 10^{38} \rangle$	38.5	Double Quadword (dvojice čtyřslov)

Aritmetika pro binární čísla bez znaménka

Základní aritmetické operace ve dvojkové soustavě jsou podobné základním aritmetickým operacím v desítkové soustavě.

Při aritmetických operacích prováděných v počítači se však výsledek musí vejít do předem určeného paměťového prostoru, tzn., že výsledek operace musí být v tomto prostoru zobrazitelný. V opačném případě obdržíme nesprávný výsledek a musíme být proto schopni takové situace jednoznačně identifikovat.

Sečítání:

$$\begin{aligned}
 0 + 0 &= 0 \\
 0 + 1 &= 1 + 0 = 1 \\
 1 + 1 &= 10 && (10_2 = 2_{10}, \text{ tj. } 0 \text{ a přenos do vyššího řádu !}) \\
 1 + 1 + 1 &= 11 && (11_2 = 3_{10}, \text{ tj. } 1 \text{ a přenos do vyššího řádu !}) \\
 1 + 1 + 1 + 1 &= 100 \\
 &\text{atd.}
 \end{aligned}$$

x+y

Příklady sečítání dvou binárních čísel v osmibitovém prostoru ($m=0, k=n=8$):

Zobrazitelný součet:

$$\begin{array}{r} 00101100 \\ + 01011010 \\ \hline 10000110 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{desítkově: } 44 \\ + 90 \\ \hline 134 \end{array}$$

Nezobrazitelný součet:

$$\begin{array}{r} 10110100 \\ + 10110100 \\ \hline 1\,01101000 = 104_{10} \quad \# \quad 360 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{desítkově: } 180 \\ + 180 \\ \hline 360 \end{array}$$

Při nezobrazitelném součtu došlo k přenosu z nejvyššího zobrazitelného bitu (má hodnotu 256), a zobrazený výsledek je pak o tuto hodnotu menší ($360-256=104$).

!

Nesprávný výsledek sečítání dvou bezznaménkových binárních čísel je indikován přenosem z nejvyššího bitu, který se nazývá *CF* (*Carry Flag*)!

!

Odečítání:

$$\begin{array}{l} 0 - 0 = 0 \\ 1 - 0 = 1 \\ 1 - 1 = 0 \\ 0 - 1 = 1 \quad (10 - 1, \text{ tj. } 1 \text{ a výpůjčka z vyššího řádu !}) \end{array}$$

x+y

Příklady odečítání dvou binárních čísel v osmibitovém prostoru ($m=0, k=n=8$):

Zobrazitelný rozdíl:

$$\begin{array}{r} 01011010 \\ - 00101100 \\ \hline 00101110 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{desítkově: } 90 \\ - 44 \\ \hline 46 \end{array}$$

Nezobrazitelný rozdíl:

$$\begin{array}{r} 1\,00101100 \\ - 01011010 \\ \hline 11010010 = 210_{10} \quad \# \quad -46 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{desítkově: } 44 \\ - 90 \\ \hline -46 \end{array}$$

Při nezobrazitelném rozdílu došlo k výpůjčce („vypůjčený bit“ má hodnotu 256 a tak zobrazený výsledek je o tuto hodnotu větší: $256+(-46)=210$).

!

Nesprávný výsledek odečítání dvou bezznaménkových binárních čísel je indikován výpůjčkou - přenosem do nejvyššího bitu, který se opět nazývá *CF*!

!

Násobení:

$$\begin{array}{l} 0 * 0 = 0 \\ 1 * 0 = 0 * 1 = 0 \\ 1 * 1 = 1 \end{array}$$

x+y

Příklady násobení dvou binárních čísel v osmibitovém prostoru ($m=0, k=n=8$):

Zobrazitelný součin ($11 * 14 = 154$):

$$\begin{array}{r} 00001011 * 00001110 \\ \hline 00000000 \\ 00000000 \\ 00000000 \\ 00000000 \\ 00001011 \\ 00001011 \\ 00001011 \\ 00000000 \end{array}$$

0000000010011010 = 154

Nezobrazitelný součin ($18 * 17 = 306$):

$$\begin{array}{r} 00010010 * 00010001 \\ \hline 00000000 \\ 00000000 \\ 00000000 \\ 00010010 \\ 00000000 \\ 00000000 \\ 00000000 \\ 00000000 \\ 00010010 \\ \hline \end{array}$$

$$\overline{000000100110010} = 50 \# 306 \text{ (} 256 + 50 = 306 \text{)}$$

Při násobení dvou binárních čísel nelze zobrazitelnost, tj. správnost výsledku zjistit podobně jednoduchým způsobem jako u operací sečítání a odečítání. Navíc se násobením obecně mění i pozice řádové tečky. Proto se prakticky vždy ukládá součin do dvojnásobného paměťového prostoru, než je použit pro zobrazení každého z činitelů a v tomto prostoru je pak součin zobrazitelný vždy (je zřejmé, že tento součin může být zobrazen v původním paměťovém prostoru a s původně umístěnou řádovou tečkou, jestliže obsahuje alespoň $(k - m)$ vedoucích nul).

Dělení: $0 : 0 =$ nepovolená operace (dělení nulou)
 $1 : 0 =$ nepovolená operace (dělení nulou)
 $0 : 1 = 0$
 $1 : 1 = 1$

Dělení (přesněji celočíselné dělení, kdy podílem je celé číslo!) je opačnou aritmetickou operací k operaci násobení a dělenec se proto obvykle ukládá do dvojnásobného paměťového prostoru, než je použit pro zobrazení dělitele, podílu a zbytku (tzv. modula).

Příklady dělení dvou binárních čísel v osmibitovém prostoru ($m=0$, $k=n=8$):

Zobrazitelný podíl dvou binárních čísel (například $100 : 11 = 9$ (celočíselný podíl) a 1 (zbytek/modulo)):

000000001100100 : 00001011 = 1 000001001

-00001011

-00001011

-00001011

-00001011

-00001011

-00001011

00000001100

-00001011

-00001011

-00001011

00000001 --- (zbytek/modulo)

Nezobrazitelný podíl dvou binárních čísel (např. $300 : 1 = 300$ (nezobrazitelný celočíselný podíl) a 0 (zbytek/modulo)):

$$\begin{array}{r} 0000000100101100 : 00000001 = 1\text{xxxxxxxx} \\ -00000001 \\ \hline 00000000 \end{array}$$

U celočíselného dělení musí být podíl zobrazitelný v k bitovém prostoru, tzn., že musí mít hodnotu v rozsahu $\langle 0, (2^k - 1) \rangle$, zbytek po dělení (modulo) je samozřejmě zobrazitelný vždy. Pokud má podíl větší hodnotu než $(2^k - 1)$, je tento podíl nezobrazitelný a výsledek dělení je pak nesprávný.

Úkoly:

Převeďte na osmibitová binární čísla bez znaménka následující dvojice dekadických čísel (17, 23), (118, 150), (200, 12), (3, 7) a tyto pak sečtěte, odečtěte, vynásobte a podělte. Určete, které výsledky jsou a které nejsou zobrazitelné v daném osmibitovém prostoru.

2.4 Zobrazení binárních čísel se znaménkem

Čísla se znaménkem lze zobrazovat pouze prostřednictvím transformací, kdy zobrazovaná čísla bez znaménka reprezentují v nějakém intervalu čísla záporná. Označí-li se symbolem x zobrazované číslo se znaménkem a symbolem X jeho kladný obraz (číslo bez znaménka), pak zobrazování čísel se znaménkem se provádí nejčastěji některou z následujících tří transformací:

a)	$X = x$ $X = 2^{(n-1)} - x$	pro x z intervalu $\langle 0, (2^{(n-1)} - 2^{-m}) \rangle$ pro x z intervalu $\langle -(2^{(n-1)} - 2^{-m}), 0 \rangle$
b)	$X = x$ $X = 2^n + x$	pro x z intervalu $\langle 0, (2^{(n-1)} - 2^{-m}) \rangle$ pro x z intervalu $\langle -2^{(n-1)}, -2^{-m} \rangle$
c)	$X = 2^{(n-1)} + x$	pro x z intervalu $\langle -2^{(n-1)}, (2^{(n-1)} - 2^{-m}) \rangle$

Zobrazení s uvedenými transformacemi se často nazývají kódy:

- kód přímý
- kód doplňkový
- kód transformované nuly

Převody čísel

Převody čísel se znaménkem na bezznaménková zobrazovaná čísla jsou poměrně snadné a budou ukázány na příkladech pro $k = n = 8$ bitů, $m = 0$. Pak:

Kód přímý

1. Kód přímý (z definice):

$$\begin{array}{ll} X = x & \text{pro } x \text{ z intervalu } \langle 0, 127 \rangle \\ X = 128 - x & \text{pro } x \text{ z intervalu } \langle -127, 0 \rangle \end{array}$$

Příklad převodu (např. čísel 28, -28 a 0):

$x = 28$	$\rightarrow$	$X = x = 28$	00011100
$x = -28$	$\rightarrow$	$X = 128 - (-28) = 156$	10011100
$x = 0$	$\rightarrow$	$X = x = 0$	00000000
$x = 0$	$\rightarrow$	$X = 128 - 0 = 128$	10000000

Číslo kladné se od stejného čísla záporného v přímém kódu liší pouze hodnotou nejvyššího bitu (0 pro kladná čísla, 1 pro záporná čísla). Nula má dva rovnocenné

Kód doplňkový

obrazy.

2. Kód doplňkový (z definice):

$$\begin{aligned} X &= x && \text{pro } x \text{ z intervalu } <0, 127> \\ X &= 256 + x && \text{pro } x \text{ z intervalu } <-128, -1> \end{aligned}$$

$x+y$

Příklad převodu (opět čísel 28, -28 a 0):

$$\begin{aligned} x = 28 & \rightarrow X = x = 28 && 00011100 \\ x = -28 & \rightarrow X = 256 + (-28) = 228 && 11100100 \\ x = 0 & \rightarrow X = x = 0 && 00000000 \end{aligned}$$

Číslo kladné se od stejného čísla záporného v doplňkovém kódu liší hodnotou nejvyššího bitu (0 pro kladná čísla a nulu, 1 pro záporná čísla) i hodnotou všech ostatních bitů. Prakticky se číslo **s opačným znaménkem** (tj. z kladného záporné, nebo ze záporného kladné !!!) získá inverzí hodnot všech bitů a aritmetickým přičtením jedničky k nejnižšímu bitu.

$$\begin{array}{r} 00011100 \quad (28)_{10} \\ 11100011 \quad \text{inverze} \\ + \quad \underline{\quad 1 \quad} \\ 11100100 \quad (-28)_{10} \\ 00011011 \quad \text{inverze} \\ + \quad \underline{\quad 1 \quad} \\ 00011100 \quad (28)_{10} \end{array}$$

Kód transformované nuly

3. Kód transformované nuly (z definice):

$$X = 128 + x \quad \text{pro } x \text{ z intervalu } <-128, 127>$$

Příklad převodu (opět čísel 28, -28 a 0):

$$\begin{aligned} x = 28 & \rightarrow X = 128 + 28 = 156 && 10011100 \\ x = -28 & \rightarrow X = 128 + (-28) = 100 && 01100100 \\ x = 0 & \rightarrow X = 128 + 0 = 128 && 10000000 \end{aligned}$$

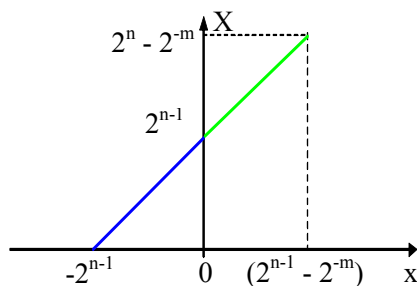
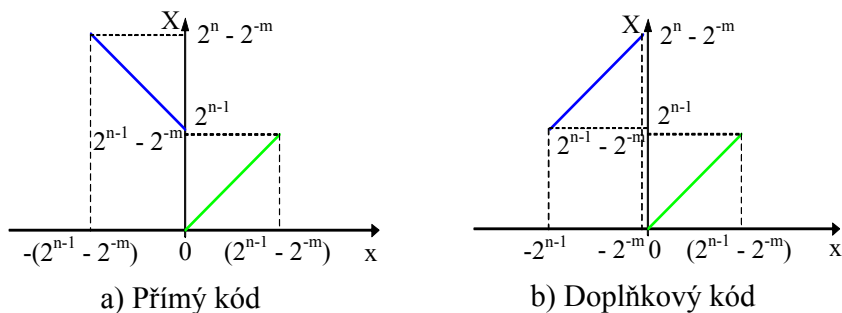
Číslo kladné se od stejného čísla záporného v kódu transformované nuly liší opět hodnotou nejvyššího bitu (tentokrát 1 pro kladná čísla, 0 pro záporná čísla) i hodnotou ostatních bitů. Prakticky se číslo **s opačným znaménkem** získá z čísla v doplňkovém kódu změnou hodnoty nejvyššího bitu (platí pouze pro výše uvedenou definici, neboť tento kód se používá i v modifikovaných definicích!).

Grafická znázornění výše uvedených transformací/kódů jsou uvedena na obr. 2.1.

Informaci o znaménku čísla ve všech uvedených kódech nese nejvyšší bit, který se proto nazývá bitem znaménkovým (*Sign bit*) nebo také bitem nejvíce významným (*Most Significant Bit* - MSB).

Všechny ostatní bity, které nesou informaci o hodnotě čísla se pak souhrnně označují jako bity významové. Bit nejvíce vpravo má nejmenší význam (*Least Significant Bit* - LSB).

Přímý kód a kód transformované nuly se obvykle používají pro zobrazování reálných čísel v pohyblivé řádové tečce (kap. 2.6). Pro zobrazování celých čísel se prakticky výhradně používá pouze kód doplňkový.

Obr. 2.1 Grafická znázornění transformací čísel se znaménkem na čísla bez znaménka

Aritmetika v doplňkovém kódu pro binární čísla se znaménkem

Ve výpočetní technice má zásadní důležitost kód doplňkový, především pro jednoduchost svých aritmetických operací:

Nechť $k = n = 4$, $m = 0 \Rightarrow x \in \langle -8, 7 \rangle$ a necht' CF značí přenos/výpůjčku z/do nejvyššího bitu a P přenos/výpůjčku do/z nejvyššího bitu:

Sečítání (může nastat 6 různých případů):

1) Dvě kladná čísla, výsledek je zobrazitelný

$$\begin{array}{r} 3 \quad 0011 \\ + 2 \quad 0010 \\ \hline 5 \quad 0101 = 5_{10} \end{array} \quad CF = 0, P = 0$$

2) Dvě kladná čísla, výsledek není zobrazitelný

$$\begin{array}{r} 5 \quad 0101 \\ + 6 \quad 0110 \\ \hline 11 \quad \# \quad 1011 = -5_{10} \end{array} \quad CF = 0, P = 1$$

3) Dvě záporná čísla, výsledek je zobrazitelný

$$\begin{array}{r} -4 \quad 1100 \\ + -2 \quad 1110 \\ \hline -6 \quad 11010 = -6_{10} \end{array} \quad CF = 1, P = 1$$

4) Dvě záporná čísla, výsledek není zobrazitelný

$$\begin{array}{r} -4 \quad 1100 \\ + -6 \quad 1010 \\ \hline -10 \quad \# \quad 10110 = 6_{10} \end{array} \quad CF = 1, P = 0$$

$$x+y$$

5) Kladné a záporné číslo, výsledek je kladný (musí být zobrazitelný)

$$\begin{array}{r} 5 \\ + -2 \\ \hline 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} 0101 \\ 1110 \\ \hline 10011 = 3_{10} \end{array} \quad \text{CF} = 1, P = 1$$

6) Kladné a záporné číslo, výsledek je záporný (musí být zobrazitelný)

$$\begin{array}{r} 4 \\ + -6 \\ \hline -2 \end{array} \quad \begin{array}{r} 0100 \\ 1010 \\ \hline 1110 = -2_{10} \end{array} \quad \text{CF} = 0, P = 0$$

Odečítání (může nastat 8 různých případů):

1) Dvě kladná čísla, výsledek je kladný (musí být zobrazitelný)

$$\begin{array}{r} 7 \\ - 2 \\ \hline 5 \end{array} \quad \begin{array}{r} 0111 \\ 0010 \\ \hline 0101 = 5_{10} \end{array} \quad \text{CF} = 0, P = 0$$

2) Dvě kladná čísla, výsledek je záporný (musí být zobrazitelný)

$$\begin{array}{r} 5 \\ - 6 \\ \hline -1 \end{array} \quad \begin{array}{r} 10101 \\ 0110 \\ \hline 1111 = -1_{10} \end{array} \quad \text{CF} = 1, P = 1$$

3) Dvě záporná čísla, výsledek je záporný (musí být zobrazitelný)

$$\begin{array}{r} -4 \\ - -2 \\ \hline -2 \end{array} \quad \begin{array}{r} 11100 \\ 1110 \\ \hline 1110 = -2_{10} \end{array} \quad \text{CF} = 1, P = 1$$

4) Dvě záporná čísla, výsledek je kladný (musí být zobrazitelný)

$$\begin{array}{r} -4 \\ - -6 \\ \hline 2 \end{array} \quad \begin{array}{r} 1100 \\ 1010 \\ \hline 0010 = 2_{10} \end{array} \quad \text{CF} = 0, P = 0$$

5) Kladné a záporné číslo, výsledek je kladný a zobrazitelný

$$\begin{array}{r} 5 \\ - -2 \\ \hline 7 \end{array} \quad \begin{array}{r} 10101 \\ 1110 \\ \hline 0111 = 7_{10} \end{array} \quad \text{CF} = 1, P = 1$$

6) Kladné a záporné číslo, výsledek je záporný a zobrazitelný

$$\begin{array}{r} -6 \\ - -4 \\ \hline -2 \end{array} \quad \begin{array}{r} 11010 \\ 1100 \\ \hline 1110 = -2_{10} \end{array} \quad \text{CF} = 1, P = 1$$

7) Kladné a záporné číslo, výsledek je záporný a není zobrazitelný

$$\begin{array}{r} -6 \\ - 4 \\ \hline -10 \end{array} \quad \# \quad \begin{array}{r} 1010 \\ 0100 \\ \hline 0110 = 6_{10} \end{array} \quad \text{CF} = 0, P = 1$$

8) Kladné a záporné číslo, výsledek je kladný a není zobrazitelný

$$\begin{array}{r} 5 \\ - -7 \\ \hline 12 \end{array} \quad \# \quad \begin{array}{r} 10101 \\ 1001 \\ \hline 0100 = 4_{10} \end{array} \quad \text{CF} = 1, P = 0$$

Ve všech uvedených příkladech byl výsledek správný (zobrazitelný), pokud byly oba přenosy CF i P stejné a výsledek byl nesprávný (nezobrazitelný), pokud došlo pouze k jednomu z těchto dvou přenosů. Zjištěná vlastnost doplňkového kódu (lze

ji snadno matematicky dokázat) je při operacích sečítání a odečítání využívána k nastavení příznaku přetečení *OF* (*Overflow Flag*) :

$$(P \# CF) \rightarrow OF$$

Násobení: pro jednoduchost můžeme předpokládat, že se násobení provádí s kladnými čísly a znaménko výsledku (součinu) se změní, pokud byl jeden a právě jeden z činitelů záporný.

Dělení (celočíslné): pro jednoduchost můžeme opět předpokládat, že se dělení provádí s kladnými čísly a že znaménko výsledku (podílu) se změní, pokud byl dělitel nebo dělenec (tj. pouze jeden z nich!) záporný. Znaménko zbytku je dáno znaménkem dělence.

U celočíselného dělení se definují dvě operace: *div* (celočíslný podíl) a *mod* (zbytek po celočíselném dělení):

a	b	a div b	a mod b
114	5	22	4
-114	5	-22	-4
114	-5	-22	4
-114	-5	22	-4

Úkoly:

Převed'te na osmibitová binární čísla se znaménkem následující dvojice dekadických čísel (-17, 23), (118, -15), (-20, -12), (3, 7) a tyto pak sečtěte, odečtěte, vynásobte a podělte. Určete, které výsledky jsou a které nejsou zobrazitelné v daném osmibitovém prostoru.

2.5 Zobrazení binárně kódovaných dekadických čísel (BCD)

Zvláštním a málo používaným způsobem zobrazování čísel v počítači je tzv. BCD kód (Binary Coded Decimal), ve kterém je každá desítková číslice zobrazena samostatně na čtyřech bitech ve dvojkovém kódu. Případné znaménko je pak obvykle uloženo v prvním Byte čísla (0 pro kladné číslo, 1 pro záporné číslo)

Příklad: $(586.248)_{10} = (0101\ 1000\ 0110\ .\ 0010\ 0100\ 1000)_{BCD}$

2.6 Zobrazení reálných čísel v pohyblivé (plovoucí) řádové tečce

Zobrazení reálných čísel v pohyblivé (plovoucí) řádové tečce spočívá v rozložení čísla na mantisu (*Fraction*) a exponent a v samostatném zobrazení/uložení těchto dvou částí čísla. Zobrazované číslo je pak dáno vztahem

$$\text{číslo} = \text{mantisa} * \text{základ}^{\text{exponent}}$$

Základ je explicitní a v dále popsaném standardu IEEE je roven základu dvojkové soustavy, tj. číslu 2. Ve zmíněném standardu je mantisa zobrazena v přímém kódu a exponent v (modifikovaném) kódu transformované nuly.

I když s čísly uloženými v tomto formátu budeme pracovat až v kapitole 8 „FPU procesorů Pentium, princip práce s reálnými čísly“, z důvodu systematickosti této studijní opory uvedeme tři používané varianty standardu IEEE na tomto místě:

Single precision

Single-precision (jednoduchá přesnost, 32 bitů):

31	30	23	22			0
S	Exponent e			f ₂₂ f ₂₁ ...	Mantisa f ...	f ₀

	Exponent	Mantisa	Číslo
1	$0 < e < 255$	f = libovolná	$(-1)^S 2^{(e-127)} 1.f_{22}f_{21}...f_0$
2	$e = 0$	f = 0	0
3	$e = 0$	f ≠ 0	$(-1)^S 2^{(-126)} 0.f_{22}f_{21}...f_0$
4	$e = 255$	f = 0	∞
5	$e = 255$	f ≠ 0	NaN (Not a Number)

Na řádku 1 je uvedeno tzv. normalizované zobrazení uloženého čísla (též normalizované číslo) – jde o zobrazení, jehož mantisa obsahuje vlevo od řádové tečky jedničku (která je implicitní a proto se neukládá) a číslo je proto uloženo s maximální možnou přesností. Na řádku 2 je uveden tvar nulového čísla. Řádek 3 ukazuje nenormalizované zobrazení (též nenormalizované číslo - vysvětleno níže). Na řádku 4 je uvedeno zobrazení čísla, které je považováno za „nekonečně velké“ a konečně na řádku 5 je uvedeno zobrazení, které říká, že uložený objekt není číslem (například výsledek odmocniny ze záporného čísla).

Pro vysvětlení pojmů normalizované a nenormalizované zobrazení (číslo) necht' slouží následující příklad zobrazení čísla $5.5_{10} = 101.1_2$. Pak zobrazení (číslo)

$$f = 1.011, e = 129, \text{ tj. číslo} = 1.375 * 2^{(129-127)} = 1.375 * 4 = 5.5$$

je normalizované avšak zobrazení

$$f = 0.1011, e = 130, \text{ tj. číslo} = 0.6875 * 2^{(130-127)} = 0.6875 * 8 = 5.5$$

$$f = 0.01011, e = 131, \text{ tj. číslo} = 0.34375 * 2^{(131-127)} = 0.34375 * 16 = 5.5$$

jsou nenormalizovaná - posunem mantisy a dekrementací exponentu je možné tato zobrazení normalizovat.

Denormalizované číslo je pak tak malé číslo, že již normalizovat nelze. Obecně tím dochází ke ztrátě přesnosti.

Double precision

Double-precision (dvojnásobná přesnost, 64 bitů):

63	62	52	51			0
S	Exponent e			f ₅₁ f ₅₀ ...	Mantisa f ...	f ₀

	Exponent	Mantisa	Číslo
1	$0 < e < 2047$	f = arbitrary	$(-1)^S 2^{(e-1023)} 1.f_{51}f_{50}...f_0$
2	$e = 0$	f = 0	0
3	$e = 0$	f ≠ 0	$(-1)^S 2^{(-1022)} 0.f_{51}f_{50}...f_0$
4	$e = 2047$	f = 0	∞
5	$e = 2047$	f ≠ 0	NaN (Not a Number)

Zobrazení na jednotlivých řádcích Double-precision odpovídají zobrazením uvedeným na stejných řádcích u zobrazení Single-precision.

Poznamenejme, že rozsah zobrazení je přibližně $\langle -2^{127}, 2^{127} \rangle$, resp. $\langle -2^{1023}, 2^{1023} \rangle$, rozlišitelnost normalizovaných čísel 2^{-127} , resp. 2^{-1023} , rozlišitelnost nenormalizovaných čísel 2^{-150} , resp. 2^{-1075} a přesnost 7, resp. 16 dekadických cifer pro zobrazení Single-precision, resp. pro zobrazení Double-precision.

2.7 Zobrazení znaků

Znaky lze zobrazovat transformací na bezznaménková čísla. Číslo reprezentující znak se nazývá ordinálním číslem tohoto znaku. Různé transformace/kódy přiřazují jednotlivým znakům různá ordinální čísla, všechny by však měly splňovat následující požadavky:

- Nejnižší 4 bity ordinálního čísla číslíce musí reprezentovat binární hodnotu této číslíce.
- Písmeno větší v abecedě musí být reprezentováno větším ordinálním číslem.

Znaky se donedávna zobrazovaly výhradně na jedné slabici (8 bitů), v současné době se začíná stále více prosazovat jejich zobrazování na dvou slabikách (16 bitů). V předmětu IAS budeme používat nejpoužívanější klasické zobrazení, tzv. kód ASCII (American Standard Code for Information Interchange):

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	...	F
0	NUL	DLE	SP	0	@	P	`	p			
1	SOH	DC1	!	1	A	Q	a	q			
2	STX	DC2	"	2	B	R	b	r			
3	ETX	DC3	#	3	C	S	c	s			
4	EOT	DC4	\$	4	D	T	d	t			
5	ENQ	NAK	%	5	E	U	e	u			
6	ACK	SYN	&	6	F	V	f	v		Různé	
7	BEL	ETB	'	7	G	W	g	w		národní	
8	BS	CAN	(	8	H	X	h	x		znaky	
9	HT	EM	)	9	I	Y	i	y			
A	LF	SUB	*	:	J	Z	j	z			
B	VT	ESC	+	;	K	[	k	{			
C	FF	FS	,	<	L	\	l				
D	CR	GS	-	=	M	]	m	}			
E	SO	RS	.	>	N	^	n	~			
F	SI	US	/	?	O	_	o	DEL			

Hexadecimální číslíce nad tabulkou určuje první čtveřici bitů (*Nibble*), hexadecimální číslíce ve sloupci před tabulkou určují druhou čtveřici ordinálních čísel příslušných znaků. Tak např. ordinální číslo $41_{16} = 01000001_2$ reprezentuje znak "A", ordinální číslo $37_{16} = 00110111_2$ reprezentuje znak "7", atd.

Znaky v prvních dvou sloupcích jsou znaky řídicími. Dále se setkáme pouze se znaky *BEL* (*Bell* – zvonek), *ESC* (*Escape* – únik, zrušení), *LF* (*Line Feed* – plný řádek, přechod na nový řádek), *CR* (*Carriage Return*, návrat (vozíku na starých psacích strojích) na počátek řádku). Znak *SP* (*Space*) znamená mezeru.

2.8 Shrnutí

Z informací uvedených v této kapitole jsou pro úspěšné absolvování předmětu nejdůležitější: Praktická znalost vzájemných převodů čísel mezi desítkovou, dvojkovou a hexadecimální číselnou soustavou, znalost pojmů *rozsah*, *rozlišitelnost* a *přesnost* zobrazení, znalost aritmetických operací sčítání a odečítání bezznaménkových i znaménkových (v doplňkovém kódu) čísel a znalost principů zobrazení znaků a zobrazení čísel v plovoucí řádové čárce.

20 hod

3.1 Princip činnosti počítače

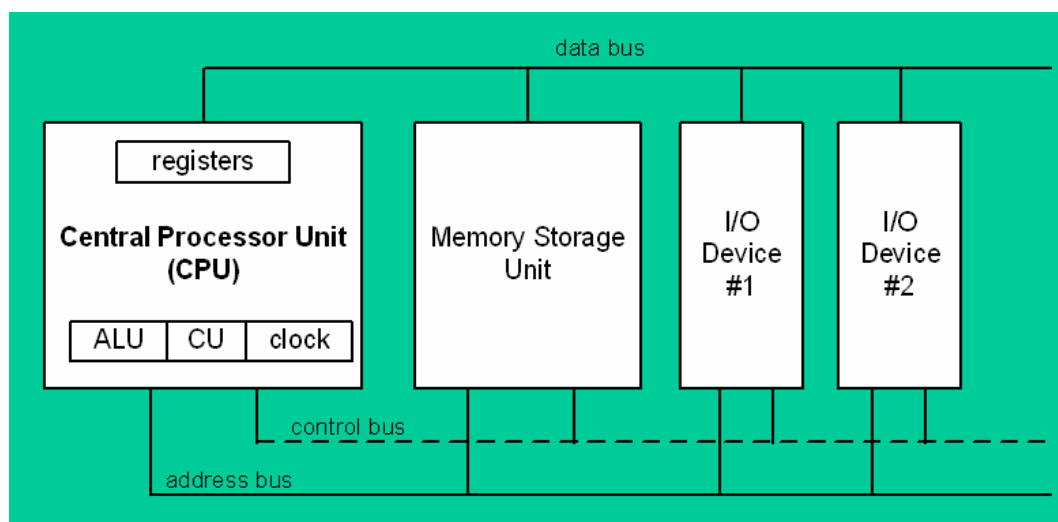

3 PRINCIP ČINNOSTI POČÍTAČE, STROJOVÝ JAZYK, SYMBOLICKÝ JAZYK, ASEMBLER

Cílem této kapitoly je poskytnout základní informace o činnosti počítače a na příkladech dvou hypotetických počítačů vysvětlit principy strojového jazyka (strojových instrukcí), symbolického jazyka (symbolických instrukcí a direktiv) a principy práce assembleru – překladače programů zapsaných v symbolickém jazyku do posloupností strojových instrukcí a dat.

Zjednodušené blokové schéma počítače je uvedeno na Obr. 3.1. K jeho základním částem, podsystémům, přes různé odlišnosti v konkrétních aplikacích, patří:

- aritmeticko-logická jednotka (*Arithmetic and Logic Unit, ALU*)
- řadič / řídicí jednotka (*Control Unit, CU*)
- zdroj taktovacích impulsů/hodin (*clock*)
- registry (*registers*)
- hlavní paměť (*Memory Storage Unit / Main Memory*)
- vstupní a výstupní zařízení (*Input/Output Devices, I/O Devices*)

Obr. 3.1 Zjednodušené blokové schéma počítače

První čtyři uvedené podsystémy tvoří základní jednotku (*Central Processing Unit, CPU*), které se zkráceně říká procesor (*Processor*).

Všechny podsystémy procesoru a počítače spolu komunikují prostřednictvím adresové, datové a řídicí sběrnice (*Address bus, Data bus and Control bus*).

K významným registrům CPU patří střádač (*Accumulator, A*), registr ukazatele instrukcí (*Instruction pointer register, IPR*) a instrukční registr (*Instruction register, IR*).

Nejmenší adresovatelnou jednotkou hlavní paměti je obvykle jedna slabika (Byte). Kapacita hlavní i vnějších pamětí se udává v počtu slabik s příponami (dnes prakticky pouze do Tera):

k	kilo	= 2^{10}	slabik	P	Peta	= 2^{50}	slabik
M	Mega	= 2^{20}	slabik	E	Exa	= 2^{60}	slabik
G	Giga	= 2^{30}	slabik	Z	Zetta	= 2^{70}	slabik
T	Tera	= 2^{40}	slabik	Y	Yotta	= 2^{80}	slabik

Činnost počítače je proces postupné transformace vstupních údajů na údaje výstupní, který je řízený posloupností příkazů předem vytvořeného a do hlavní paměti počítače vloženého programu. Jednotlivé příkazy tohoto programu se nazývají instrukce a určují jaké operace a s jakými operandy se budou provádět. Každá instrukce obsahuje operační kód, který jednoznačně určuje operaci a délku instrukce, dále může obsahovat operandy, nebo jejich adresy.

Úplný soubor všech instrukcí daného procesoru se nazývá strojový kód/jazyk a je pro různé počítače značně rozdílný.

V hlavní paměti jsou uloženy dva typy objektů – data, se kterými se pracuje a instrukce, které tuto práci (výpočet) řídí a oba tyto typy objektů představují libovolné (tj. i stejné) kombinace různě velkých binárních čísel. Procesor pak za instrukci považuje vždy ten a jen ten objekt, na který ukazuje registr ukazatele instrukcí!

Činnost počítače při výpočtu, kterou řídí řadič *CU*, je následující:

1. Do instrukčního registru *IR* se uloží instrukce - obsah paměťového místa, které je adresováno registrem ukazatele instrukcí *IPR* (délka instrukce je určena operačním kódem této instrukce).
2. Nastaví se nový obsah registru ukazatele instrukcí *IPR* (ukazuje na následující instrukci programu).
3. Obsah instrukčního registru *IR* je dekódován, t.j. určí se požadovaná operace a adresy příslušných operandů. Operandy mohou být ve střádači *A*, ostatních registrech *CPU*, nebo v hlavní paměti.
4. Provede se určená operace v *ALU* (u instrukcí skokových se nastaví nový obsah registru ukazatele instrukcí *IPR*). Výsledek operace se obvykle ukládá do střádače *A*, nebo do hlavní paměti.
5. Pokud nebyla provedená instrukce pokynem k zastavení procesoru, pokračuje se znovu od bodu 1.

3.2 Strojový jazyk, symbolický jazyk, assembler

Pro další výklad použijeme dva hypotetické počítače.

Hypotetický počítač č. 1

Obsahuje hlavní paměť s kapacitou 32 slabik a procesor, který má jediný registr-střádač, a který pracuje s jednoslabikovými instrukcemi následujícího formátu:

Č.bitu	7	6	5	4	3	2	1	0
	operační kód			adresa operandu				

Jednotlivé instrukce provádí následující operace:

Operační Kód	Symbolický zápis	Popis operace
000	NOP	prázdná operace (no operation)
001	LOAD <i>adr</i>	ulož operand z paměti (adresy <i>adr</i>) do střádače
010	ADD <i>adr</i>	přičti operand z paměti (adresy <i>adr</i>) ke operandu ve střádači
011	SAVE <i>adr</i>	ulož obsah střádače do paměti (na adresu <i>adr</i>)
100	NEG	změň znaménko čísla ve střádači
101	JMP <i>adr</i>	skoč na adresu <i>adr</i>
110	JN <i>adr</i>	skoč na adresu <i>adr</i> , je-li číslo ve střádači záporné
111	HALT	stop

Programování přímo ve strojovém kódu je prakticky nemožné - například program, jehož první instrukce má být uložena v paměti na adrese 5, který má provádět součet dvou bezznaménkových osmibitových čísel uložených v paměti na adresách 20 a 21, a který má uložit výsledek na adresu 25 (bez kontroly jeho správnosti), by vypadal takto:

00101	00110100
00110	01010101
00111	01111001
01000	11100000

Nepochybně čitelnější je zápis předcházejícího programu v symbolickém jazyku

00101	LOAD 20
00110	ADD 21
00111	SAVE 25
01000	HALT

Překlad programu zapsaného v symbolickém jazyku (*Assembly language*) do strojového jazyka provádí překladač (*Assembler*). V češtině se oba předchozí pojmy často nerozlišují a označují se stejným slovem „assembler“.

Aby překladač byl překlad schopen provést, musí mu být poskytnuty některé dodatečné informace, které se označují jako direktivy (pokyny pro překladač).

Pro náš hypotetický počítač a následující jednoduché programy stačí definovat pouze čtyři direktivy:

ORG adr	definice počáteční adresy programu
END adr	označení konce programu a definice startovací adresy
DEC number	definice dekadické konstanty
RESB n	reservace n slabik paměti

Příklad 1: Program pro příkaz: **if (A >= B) C = A; else C = B;** (tj. pro příkaz **C = max(A, B);**), čísla A a B jsou čísla se znaménky:

	ORG 5	; začátek programu v paměti
START:	LOAD A	; A do střádače
	JN ANEG	; je-li záporné, tak skok na ANEG
	LOAD B	; A je kladné, tak B do střádače
	JN THEN	; je-li B záporné, tak A je větší
	JMP TEST	; obě jsou kladná, nutný test
ANEG:	LOAD B	; A je záporné, B do střádače
	JN TEST	; obě jsou záporná, nutný test
	JMP ELSE	; B je kladné a proto je větší
TEST:	NEG	; ve střádači je B ⇒ -B
	ADD A	; ve střádači je A-B
	JN ELSE	; je-li (A-B) < 0, tak B je větší
THEN:	LOAD A	; A je větší, tak A do střádače
	SAVE C	; A ze střádače do C
	HALT	; konec výpočtu
ELSE:	LOAD B	; B je větší, tak B do střádače
	SAVE C	; B ze střádače do C
	HALT	; konec výpočtu
A	DEC 56	; definice hodnoty A (zvoleno 56)
B	DEC -11	; definice hodnoty B (zvoleno -11)
C	RESB 1	; rezervování místa pro výsledek
	END START	; konec programu s uvedením startu

Symbole uvedené vlevo před symbolickou instrukcí/direktivou se nazývají návěští/jména a reprezentují adresu této instrukce nebo adresu konstanty definované direktivou. Návěští se formálně odlišuje od jména tím, že je zakončeno dvojtečkou.

Pokud by měl náš překladač pracovat přímo, skončí s překladem neúspěšně již na první symbolické instrukci, protože neví, jakou adresu reprezentuje symbol A:

Program v symbolickém jazyku: Překlad (program ve strojovém jazyku):

		Adresa paměti	Obsah paměti
	ORG 5	00101	-----
START:	LOAD A	00101	001?????

Proto překladač musí procházet zdrojový text dvakrát. Při prvním průchodu kontroluje syntaktickou správnost symbolických instrukcí, vytváří tabulku použitých symbolů a přiřazuje těmto symbolům adresy, které reprezentují. Pokud je pak v tabulce symbolů přiřazena všem symbolům jedinečná adresa, provede v druhém průchodu vlastní překlad.

Pozn.: Syntax je soubor pravidel pro tvorbu symbolických instrukcí a direktiv akceptovaných daným překladačem.

Překlad – první průchod (vytvoření tabulky symbolů):

Symbol	Adresa	
START	5	00101
A	22	10110
ANEG	10	01010
B	23	10111
THEN	16	10000
TEST	13	01101
ELSE	19	10011
C	24	11000

Překlad – druhý průchod (vlastní překlad):

Program v symbolickém jazyku: Překlad (program ve strojovém jazyku):

		Adresa paměti	Obsah paměti
	ORG 5		
START:	LOAD A	00101	00110110
	JN ANEG	00110	11001010
	LOAD B	00111	00110111
	JN THEN	01000	11010000
	JMP TEST	01001	10101101
ANEG:	LOAD B	01010	00110111
	JN TEST	01011	11001101
	JMP ELSE	01100	10110011
TEST:	NEG	01101	100xxxxx
	ADD A	01110	01010110
	JN ELSE	01111	11010011
THEN:	LOAD A	10000	00110110
	SAVE C	10001	01111000
	HALT	10010	111xxxxx
ELSE:	LOAD B	10011	00110111
	SAVE C	10100	01111000
	HALT	10101	111xxxxx
A	DEC 56	10110	00111000

B	DEC -11	10111	11110101
C	RESB 1	11000	xxxxxxxx
	END START		

Poznamenejme, že program může být umístěn v paměti na „libovolném místě a že program může mít i jiný sled instrukcí – například data mohou být umístěna před instrukcemi:

Program v symbolickém jazyku: Překlad (program ve strojovém jazyku):

		Adresa paměti	Obsah paměti
	ORG 0		
A	DEC 56	00000	00111000
B	DEC -11	00001	11110101
C	RESB 1	00010	xxxxxxxx
START:	LOAD A	00011	00100000
	JN ANEG	00100	11001000
	LOAD B	00101	00100001
	JN THEN	00110	11001110
	JMP TEST	00111	10101011
ANEG:	LOAD B	01000	00100001
	JN TEST	01001	11001011
	JMP ELSE	01010	10110000
TEST:	NEG	01011	100xxxxx
	ADD A	01100	01000000
	JN ELSE	01101	11010000
THEN:	LOAD A	01110	00100000
	JMP CONT	01111	10110001
ELSE:	LOAD B	10000	00100001
CONT:	SAVE C	10001	01100010
	HALT	10010	111xxxxx
	END START		

Hypotetický počítač č. 2

Obsahuje hlavní paměť s kapacitou 256 slabik a procesor, který má 4 registry (R0, R1, R2 a SP) a pracuje s jednoslabikovými a dvouslabikovými instrukcemi. 3 registry (R0, R1, R2) jsou stádače, registr SP je registr ukazatele zásobníku (*Stack Pointer*), jehož funkce bude vysvětlena později. Formát jednoslabikových instrukcí je následující:

Č. bitu	7	6	5	4	3	2	1	0
	operační kód				reg1 / reg		reg2 / ---	

a jejich význam je tento:

Operační Kód	Symbolický zápis	Popis operace
000	NOP	prázdná operace (no operation)
0001	MOV reg1,reg2	přenes operand z registru <i>reg2</i> do registru <i>reg1</i>
0010	MOV [reg1],reg2	přenes operand z registru <i>reg2</i> do slabiky paměti, jejíž adresa je v registru <i>reg1</i>
0011	MOV reg1,[reg2]	přenes operand ze slabiky paměti, jejíž adresa je v registru <i>reg2</i> , do registru <i>reg1</i>
0100	CMP reg1,reg2	porovnej čísla se znaménky, uložená v registrech <i>reg1</i> a <i>reg2</i>

0101	PUSH reg	ulož obsah registru <i>reg</i> do zásobníku: $SP-1 \rightarrow SP, reg \rightarrow [SP]$
0110	POP reg	naplň registr <i>reg</i> obsahem vrcholu zásobníku: $[SP] \rightarrow reg, SP+1 \rightarrow SP$
0111	HALT	stop

Formát dvouslabikových instrukcí je následující:

7	6	5	4	3	2	1	0	7	6	5	4	3	2	1	0
operační kód				reg1/---			reg2/---	adresa <i>adr</i> / číslo <i>n</i>							
první slabika								druhá slabika							

Nechť jednotlivé instrukce provádí následující operace:

Operační Kód	Symbolický zápis	Popis operace
1000	MOV reg1,[adr]	přenes operand ze slabiky paměti, jejíž adresa je <i>adr</i> do registru <i>reg1</i>
1001	MOV reg1,adr	přenes do registru <i>reg1</i> adresu <i>adr</i>
1010	MOV reg1,n	přenes do registru <i>reg1</i> číslo <i>n</i>
1011	CALL adr	skoč do procedury začínající na adrese <i>adr</i> $SP-1 \rightarrow SP, IP \rightarrow [SP], adr \rightarrow IP$
1100	RET n	vrať řízení volajícímu programu (návrat z procedury) a odstraň <i>n</i> slabik ze zásobníku $[SP] \rightarrow IP, SP+n+1 \rightarrow SP$
1101	JMP adr	skoč na adresu <i>adr</i>
1110	JG adr	skoč na adresu <i>adr</i> , pokud při předchozím porovnání byl první operand větší než druhý operand (čísla se znaménky!)
1111	MOV reg1,[reg2+n]	přenes operand ze slabiky paměti, jejíž adresa je dána součtem obsahu registru <i>reg2</i> a čísla <i>n</i> , do registru <i>reg1</i>

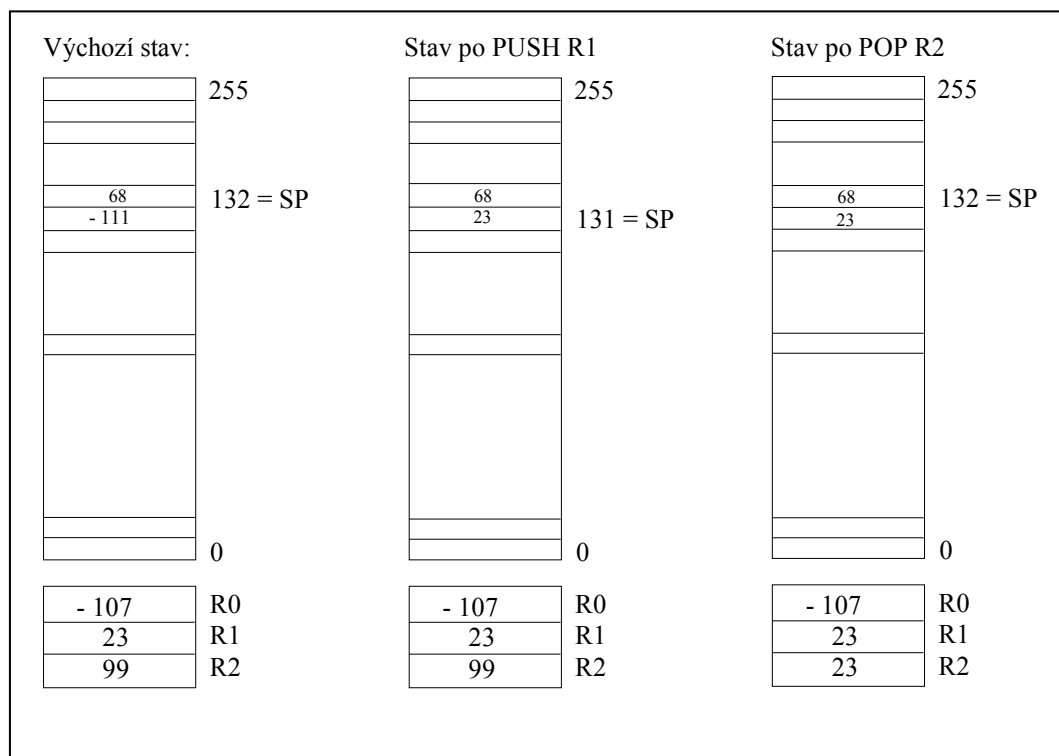
Na Obr. 3.2 je ukázán princip práce se zásobníkem. V levém sloupci obrázku je uveden zvolený výchozí stav paměti (256 slabik s adresami 0...255) a registrů procesoru (registr ukazatele zásobníku SP obsahuje hodnotu 132).

Instrukce PUSH R1 způsobí dekrementaci hodnoty ukazatele zásobníku SP (na hodnotu 131) a uloží do slabiky paměti odkazované touto hodnotou obsah registru R1 (tj. hodnotu 23).

Instrukce POP R2 uloží hodnotu uloženou v paměti na adrese dané aktuálním obsahem ukazatele zásobníku do registru R2 (tj. hodnotu 23) a inkrementuje obsah ukazatele zásobníku (jeho nová hodnota je 132). Poznamenejme, že obsah slabiky s adresou 131 se nemění (hodnota 23).

Ukazatel zásobníku ukazuje vždy na posledně uloženou hodnotu. Protože zásobník používá horní část paměti, nastavuje se počáteční hodnota ukazatele zásobníku na nulu. První položka ukládaná do zásobníku se pak uloží na adresu o jedničku nižší, tj. pro výše uvedenou paměť na adresu $(00000 - 00001)_2 = 11111_2 = 255_{10}$.

Obr. 3.2 Ukázka práce se zásobníkem

Definujme ještě následující direktivy:

ORG adr	definice první adresy programu
END adr	označení konce programu a definice startovací adresy
DEC number	definice dekadické konstanty
RESB n	reservace n slabik paměti
name MACRO par	začátek definice makra <i>name</i> s formálními parametry <i>par</i>
...	tělo makra
MEND	označení konce definice makra

Příklad: $E = \max(A, B, C, D)$

a) jednoduché řešení s opakováním posloupnosti instrukcí:

adresa paměti	symbolická instrukce nebo direktiva	poznámka
	ORG 0	
00	A DEC 56	; definice konstant
01	B DEC -11	
02	C DEC 21	
03	D DEC 13	
04	E RESB 1	
05	POM1 RESB 1	
06	POM2 RESB 1	
07	START:	; start výpočtu
	MOV R1, [A]	; porovnání čísel A a B
09	MOV R2, [B]	
0B	MOV R0, POM1	
0D	CMP R1, R2	
0E	JG VETSI_R1a	
10	MOV [R0], R2	

```

11          JMP DALE_a
13  VETSI_R1a:
14          MOV [R0],R1
15  DALE_a:          ; větší z čísel do POM1
16          MOV R1,[POM1]          ; porovnání čísel POM1 a C
17          MOV R2,[C]
18          MOV R0,POM2
19          CMP R1,R2
1A         JG VETSI_R1b
1B         MOV [R0],R2
1D         JMP DALE_b
1E
20  VETSI_R1b:
21          MOV [R0],R1
22  DALE_b:          ; větší z čísel do POM2
23          MOV R1,[POM2]          ; porovnání čísel POM2 a D
24          MOV R2,[D]
25          MOV R0,E
26          CMP R1,R2
27          JG VETSI_R1c
28          MOV [R0],R2
2A         JMP DALE_c
2B
2D  VETSI_R1c:
2E          MOV [R0],R1
2F  DALE_c:          ; větší z čísel do E
30          HALT
31  END START          ; START → IP

```


V programu se třikrát opakuje stejná posloupnost instrukcí, i když pokaždé s jinými operandy. Tato skutečnost je typická, a proto procesory nabízí její řešení pomocí procedur (obvykle s využitím zásobníku) a symbolické jazyky umožňují její řešení pomocí tzv. maker (makroinstrukcí).

b) řešení pomocí procedury:

adresa paměti	symbolická instrukce nebo direktiva	poznámka
	ORG 0	
00	A DEC 56	; definice konstant
01	B DEC -11	
02	C DEC 21	
03	D DEC 13	
04	E RESB 1	
05	POM1 RESB 1	
06	POM2 RESB 1	
	; procedura MAX předpokládá následující obsah zásobníku:	
07	MAX: MOV R0,[SP+1]	
09	MOV R2,[SP+2]	
0B	MOV R1,[SP+3]	
0D	CMP R1,R2	
0E	JG VETSI_R1	
10	MOV [R0],R2	
11	JMP KONEC	
13	VETSI_R1: MOV [R0],R1	
14	KONEC: RET 3	
16	START: MOV SP,0	; start výpočtu ; nastavení ukazatele ; zásobníku

```

18      MOV R0,[A]           ; změny obsahu zásobníku:
1A      PUSH R0
1B      MOV R0,[B]
1D      PUSH R0
1E      MOV R0,POM1
20      PUSH R0
21      CALL MAX
23      MOV R0,[C]
25      PUSH R0
26      MOV R0,[POM1]
28      PUSH R0
29      MOV R0,POM2
2B      PUSH R0
2C      CALL MAX
2E      MOV R0,[D]           ; jiná posloupnost instrukcí
30      MOV R1,[POM2]        ; vedoucí ke stejnému uložení
32      MOV R2,E             ; parametrů do zásobníku
34      PUSH R0
35      PUSH R1
36      PUSH R2
37      CALL MAX             ; volání procedury MAX
39      HALT
                        END START           ; START → IP

```

I když je předcházející program s využitím procedury delší než program původní, obecně je tomu naopak. Především jsou těla procedur (tj. všechny instrukce od vstupu do procedury do jejího opuštění instrukcí *RET*) obvykle výrazně delší a také symbolické jazyky umožňují ukládat do zásobníku adresy paměti a jejich obsahy (tj. například místo dvojic instrukcí *MOV R0,X* a *PUSH R0*, resp. *MOV R0,[X]* a *PUSH R0* umožňují používat pouze instrukce *PUSH X*, resp. *PUSH [X]*).

Posloupnost instrukcí procedury je jedinečná a vstupuje se do ní při každém volání této procedury (instrukcí *CALL*). Instrukce *RET n* provede návrat do hlavního programu (tj. na instrukci následující za instrukcí *CALL*) a současně „odstraní“ *n* slabik ze zásobníku posunutím ukazatele tohoto zásobníku (v našem případě, kdy parametr je uložen na jedné slabici odstraní *n* parametrů).

c) řešení pomocí makra:

	symbolická instrukce nebo direktiva	poznámka
	<hr/>	
	ORG 0	
	; definice makra MAX	
MAX	MACRO P1,P2,P3	; počátek definice makra
	LOCAL VETSI_R1,KONEC	; definice lokálních návěští
	MOV R1,[P1]	
	MOV R2,[P2]	
	MOV R0,P3	
	CMP R1,R2	
	JG VETSI_R1	
	MOV [R0],R2	
	JMP KONEC	
VETSI_R1:	MOV [R0],R1	
KONEC:		
	MEND	; konec definice makra
A	DEC 56	; definice konstant
B	DEC -11	
C	DEC 21	

```

D      DEC 13
E      RESB 1
POM1   RESB 1
POM2   RESB 1
START:                                ; start výpočtu
      MAX A,B,POM1                    ; volání makra MAX
      MAX C,POM1,POM2                 ; volání makra MAX
      MAX D,POM2,E                    ; volání makra MAX
      HALT
      END START                       ; START → IP

```

Překlad výše uvedeného programu:

adresa paměti	symbolická instrukce nebo direktiva	poznámka
	ORG 0	
00	A DEC 56	
01	B DEC -11	
02	C DEC 21	
03	D DEC 13	
04	E RESB 1	
05	POM1 RESB 1	
06	POM2 RESB 1	
07	START:	
	MOV R1,[A]	
09	MOV R2,[B]	
0B	MOV R0,POM1	
0D	CMP R1,R2	
0E	JG @001	
10	MOV [R0],R2	
11	JMP @002	
13	@001: MOV [R0],R1	
14	@002:	
	MOV R1,[C]	
16	MOV R2,[POM1]	
18	MOV R0,POM2	
1A	CMP R1,R2	
1B	JG @003	
1D	MOV [R0],R2	
1E	JMP @004	
20	@003: MOV [R0],R1	
21	@004:	
	MOV R1,[D]	
23	MOV R2,[POM2]	
25	MOV R0,E	
27	CMP R1,R2	
28	JG @005	
2A	MOV [R0],R2	
2B	JMP @006	
2D	@005: MOV [R0],R1	
2E	@006:	
	HALT	
	END START	; START ⇒ IP

Posloupnost instrukcí, uvedenou v těle makra při jeho definici (makrodefinici), vygeneruje překladač při každém volání tohoto makra. Formální parametry přitom nahradí skutečnými parametry - makro se tedy „volá“ uvedením jména makra z makrodefinice, za kterým jsou uvedené skutečné parametry.

Definice lokálních návěstí v makrodefinici způsobí, že při každém volání makra jsou tato návěstí generována ve strojovém kódu jako jedinečná - v opačném případě by došlo k vícenásobnému generování stejného symbolu (zastupoval by více adres) a výsledný program by byl proto nepřeložitelný.

Obecně je program používající makra delší, na druhé straně však mírně rychlejší než program používající procedury. Rozhodnutí, který způsob při tvorbě programu použít, leží pouze na programátorovi a nelze dát obecný návod. Samozřejmě je vždy možné oba způsoby kombinovat.

Úkoly:

Pro hypotetický počítač napište program, který:

- nalezne maximální číslo v poli několika čísel bez znaménka
- nalezne minimální číslo v poli několika čísel se znaménkem
- zjistí, zda pole čísel bez znaménka tvoří monotónní posloupnost

3.3 Shrnutí

Z informací uvedených v této kapitole je nutné pro úspěšné absolvování předmětu znát základní podsystémy počítače a princip jeho činnosti, dále pojmy *strojová instrukce*, *symbolická instrukce*, *direktiva* a princip činnosti assembleru - dvouprůchodového překladu z jazyka symbolických instrukcí do strojového jazyka. Také je nezbytně nutné správně pochopit princip práce se zásobníkem a programování procedur a maker.

4 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY PROCESORŮ INTEL PENTIUM

15 hod

Cílem této kapitoly je poskytnout přehledové informace o procesorech firmy Intel (architektury IA-32) a dále základní informace o procesorech Pentium, které jsou nezbytně nutné pro pochopení práce těchto procesorů v základním režimu: informace o základních registrech, o typech celočíselných operandů, se kterými tyto procesory standardně pracují, o formátech instrukcí, které práci procesorů Pentium řídí, o způsobech adresování hlavní paměti a o principu přerušení a jejich obsluhy.

4.1 Procesory Intel

Procesory Intel (architektury IA-32):

Předmět IAS je zaměřen výhradně na základní režim procesorů Intel Pentium. Tento režim je emulován i v chráněném režimu (jde pak o tzv. virtuální režim), a protože procesory Pentium jsou použity ve většině výukových počítačů FIT VUT v Brně, je tak možné si veškeré teoretické poznatky bezprostředně prakticky ověřovat.

Stručný přehled dosavadního vývoje procesorů firmy Intel (architektury označované jako IA-32) je uveden v následující tabulce:

Procesor	Datum zavedení	Taktovací kmitočet	Počet tranzistorů	Velikost registrů [b]	Adresovatelná paměť
8086/8088	1978/1979	5-10 MHz	29 K	GP: 16	1 MB
80186/80188	1982	10-12 MHz	??	GP: 16	1 MB
80286	1982	6-12 MHz	134 K	GP: 16	16 MB
80386	1985	16-33 MHz	275 K	GP: 32	4 GB
80486	1989	25-50 MHz	1.2 M	GP: 32 FPU: 80	4 GB
Pentium	1993	60 MHz	3.1 M	GP: 32 FPU: 80	4 GB
Pentium Pro	1995	200 MHz	5.5 M	GP: 32 FPU: 80	64 GB
Pentium II	1997	266 MHz	7.0 M	GP: 32 FPU: 80 MMX: 64	64 GB
Pentium III	1999	500 MHz	8.2 M	GP: 32 FPU: 80 MMX: 64 XMM: 128	64 GB
Pentium 4	2000 2004	1.5 GHz 3.4 GHz	42 M 125 M	GP: 32 FPU: 80 MMX: 64 XMM: 128	64 GB
Xeon	2001 2002	1.7 GHz 2.2 GHz	42 M 55 M	GP: 32 FPU: 80 MMX: 64 XMM: 128	64 GB
Pentium M	2003 2004	1.6 GHz 2.1 GHz	77 M 140 M	GP: 32 FPU: 80 MMX: 64 XMM: 128	4 GB

64-bit Xeon	2004 2005	3.6 GHz 3.3 GHz	125 M 675 M	GP: 32, 64 FPU: 80 MMX: 64 XMM: 128	64 GB 1 TB
Pentium Extreme Edition	2005	3.2 GHz	230 M	GP: 32, 64 FPU: 80 MMX: 64 XMM: 128	64 GB

Registry uvedené v tabulce mají následující význam:

- GP (*General Purpose*)
- FPU (*Floating Point Unit*)
- MMX (*MultiMedia EXtensions registers*)
- XMM (*Floating point EXtension for MultiMedia*)

Pozn.: Registry prvních dvou skupin (GP, FPU) budou podrobně popsány v následujícím textu. S registry MMX, včetně základního popisu MMX instrukcí, které s těmito registry pracují, se zájemci mohou blíže seznámit ve volitelném předmětu PAS (Pokročilé Asemblery). Výklad XMM registrů a skupin instrukcí SSE, SSE2 a SSE3 (*Streaming SIMD (Single Instruction Multiple Data) Extension*), které tyto registry používají, přesahuje rámec obou předmětů a zájemce odkazujeme na stránky firmy Intel <http://www.intel.com/>.

U procesorů Pentium se rozlišuje pět režimů jejich možné činnosti:

1. Chráněný režim (*Protected mode*) - standardní pracovní režim počínaje procesory 80286.
2. Režim reálných adres (*Real address mode*) - základní režim. V tomto režimu se všechny procesory nachází po zapnutí nebo po přijetí signálu RESET a tento režim byl jediným možným pracovním režimem procesorů 8086.
3. Režim správy systému (*System Management Mode – SMM*) – speciální režim umožňující transparentní správu systému s ohledem na jeho bezpečnost.
4. Slučitelný režim (*Compatibility mode*) - umožňuje přímé spuštění 16-ti a 32 bitových aplikací pod 64 bitovým operačním systémem.
5. 64 bitový režim – pracuje s 64 bitovými aplikacemi pod 64 bitovým operačním systémem.

Pozn.: V předmětu IAS se budeme zabývat výhradně Základním režimem. Základní informace o chráněném režimu budou poskytnuty v předmětu PAS, popis zbývajících režimů přesahuje rámec obou předmětů.

S režimy činnosti úzce souvisí správa hlavní paměti. Rozeznávají se následující tři různé paměťové modely.

1. Monotónní / neměnný paměťový model (*Flat memory model*). Z pohledu programu jde o jednolitý paměťový prostor, který se nazývá lineárním paměťovým prostorem (pro 32 bitový režim má tento prostor maximální velikost 2^{32} slabik). Adresy, které lineární paměťový prostor zpřístupňují, se nazývají lineárními adresami.
2. Segmentovaný paměťový model (*Segmented memory model*). Z hlediska programu je paměť tvořena skupinami paměťových segmentů. Program může adresovat až 16 k segmentů, z nichž každý může mít velikost až 2^{32} slabik.

3. Paměťový model reálných adres (*Real address mode memory model*) byl použit u procesoru 8086 a u všech dalších procesorů je od té doby zachován kvůli kompatibilitě programů. Jde o specifickou implementaci předchozího segmentovaného paměťového modelu, kde maximální velikost segmentu je 64 kB a maximální lineární paměťový prostor má velikost 2^{20} slabik. Odlišně se také určují počáteční adresy segmentů.

V základním režimu (tj. režimu reálných adres) procesorů Pentium lze používat pouze paměťový model reálných adres. Proto pouze tento model bude podrobněji vysvětlen v následujícím textu.

4. 2 Základní registry procesorů Pentium

Základní registry procesorů Pentium představuje

- Osm obecných (GP) 32 bitových registrů: EAX, EBX, ECX, EDX, ESI, EDI, EBP, ESP
- Jeden 32 bitový „příznakový a řídicí registr“ EFLAGS
- Jeden 32 bitový registr ukazatele instrukcí EIP
- Šest 16-ti bitových segmentových registrů: CS, DS, SS, ES, FS, GS

Obecné registry jsou sice skutečně „obecné“, tj. mohou obsahovat libovolné operandy, nicméně mají i některá předurčená použití:

EAX	(<i>Accumulator</i>)	střádač
EBX	(<i>Base</i>)	ukazatel na data v datovém segmentu
ECX	(<i>Counter</i>)	čítač řetězových a smyčkových operací
EDX	(<i>Data</i>)	rozšíření střádače, ukazatel na I/O zařízení
ESI	(<i>Source Index</i>)	ukazatel na zdrojová data řetězových operací, index
EDI	(<i>Destination Index</i>)	ukazatel na cílová data řetězových operací, index
EBP	(<i>Base Pointer</i>)	ukazatel na data v zásobníkovém segmentu
ESP	(<i>Stack Pointer</i>)	ukazatel zásobníku

Zdůrazněme, že především registr ESP se používá výhradně pro svůj předurčený účel a jiné jeho použití je „nebezpečné“ a nežádoucí!

Bity všech registrů jsou zásadně číslovány zprava počínaje nulou. Nejvyšší (tj. levý) bit u 32 bitových registrů má proto číslo 31.

U všech osmi obecných registrů je možné používat samostatně jejich dolní poloviny, které se pak označují jako AX, BX, CX, DX, SI, DI, BP, SP (obecné registry šestnáctibitových procesorů 8086 až 80286) a u prvních čtyř dokonce dvě dolní slabiky:

- bity č. 0 – 7: AL, BL, CL, DL (L ... *Low*)
- bity č. 8 – 15: AH, BH, CH, DH (H ... *High*)

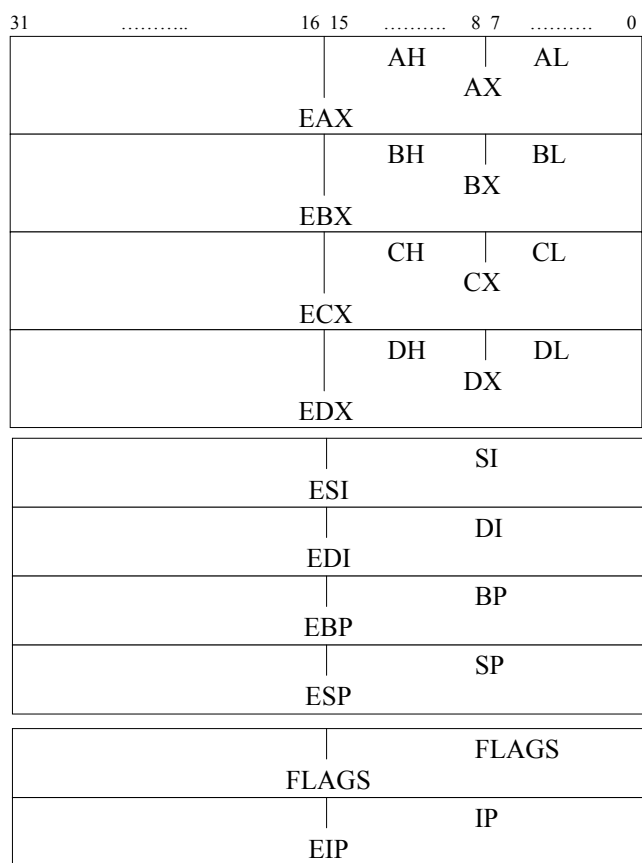
V 16ti bitovém režimu se používají dolní poloviny registru EFLAGS (označuje se FLAGS) a registru EIP (označuje se IP). Situaci přehledně uvádí následující obrázek:

Pozn.: Písmeno E v názvu registrů znamená, že registry mají rozšířenou délku (*Extended*) – původní registry byly 16ti bitové!

Pozn.: V 64 bitových procesorech jsou základní 32 bitové registry rozšířeny na 64 bitů a jsou doplněny osmi novými 64 bitovými registry. Označují se jako RAX, RBX, RCX, RDX, RSI, RDI, RBP, RSP, RFLAGS, RIP, R8 až R15. U všech registrů se mohou samostatně použít jejich dolní poloviny, tj. registry EAX, EBX, ECX, EDX, ESI, EDI, EBP, ESP a R8D až R15D (*D... Doubleword*). U nových registrů je možné použít i jejich dolní slova R8W až R15W (*W... Word*) a dokonce i dolní slabiky R8L až R15L (*L... Low*).

Obr. 4.1 Základní 32 bitové registry procesorů Pentium

Registr EFLAGS

Registr příznaků EFLAGS obsahuje příznaky stavové, řídicí a systémové. Na následujícím obrázku jsou systémové příznaky, jejichž popis přesahuje rámec předmětu, označeny písmenem X, rezervované bity jsou označeny přímo jejich hodnotami (nesmí se měnit) a jediný řídicí příznak symbolem DF. Zbývající příznaky jsou stavové.

31	30	29	28	27	26	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	X	X	X	X	X	X	0	X	X	O	D	X	X	S	Z	0	A	0	P	I	C
																				F	F			F	F		F		F		F

Obr. 4.2 Registr EFLAGS – Příznaky použitelné v základním režimu

Význam řídicího a stavových příznaků:

DF	<i>Direction Flag</i>	nastavuje směr operací u řetězových instrukcí
CF	<i>Carry Flag</i>	indikuje přenos/výpůjčku z/do nejvyššího bitu
PF	<i>Parity Flag</i>	indikuje sudou paritu v nejméně významné slabice výsledku (nastavuje se při sudém počtu jedniček)
AF	<i>Auxiliary Flag</i>	indikuje přenos/výpůjčku z/do bitu č. 3
ZF	<i>Zero Flag</i>	indikuje nulový výsledek (při nulovém výsledku se nastaví na jedničku, jinak se nuluje)
SF	<i>Sign Flag</i>	indikuje záporný výsledek (při záporném výsledku se nastaví na jedničku, jinak se nuluje)

OF   *Overflow Flag*   indikuje přetečení výsledku operací se znaménkovými čísly (při přetečení se nastaví na jedničku, jinak se nuluje)

Pozn.: Při popisu jednotlivých instrukcí bude význam jednotlivých příznaků upřesněn.

Pozn.: Systémový příznak na bitech č. 13 a 12 je dvoubitový (tj. může nabývat čtyř různých hodnot).

Registr EIP

Registr EIP obsahuje 32 bitový ukazatel následující instrukce, tj. instrukce, která se bude jako další v pořadí provádět. V 16ti bitovém režimu obsahuje registr IP 16 ti bitový ukazatel následující instrukce. Obsah registru EIP, resp. IP mohou měnit pouze skokové instrukce.

Segmentové registry

Segmentové registry jsou 16ti bitové registry, do kterých se ukládají selektory segmentů. Pomocí těchto selektorů se pak určují počáteční adresy odpovídajících paměťových segmentů – výpočet těchto adres je pak pro různé paměťové modely odlišný.

Dva segmentové registry mají speciální určení: CS (*Code Segment*) pro segment instrukcí a SS (*Stack Segment*) pro zásobníkový segment. Zbývající čtyři segmenty (DS, ES, FS a GS) se používají pro datové segmenty. Obsah registru CS mohou měnit pouze některé skokové instrukce, obsah ostatních segmentových registrů je možné měnit libovolně.

4.3 Typy celočíselných operandů procesorů Pentium

Procesory Pentium mohou přímo pracovat s následujícími celočíselnými operandy:

- binárními čísly bez znaménka,
- binárními čísly se znaménkem,
- binárně kódovanými dekadickými čísly,
- slabikami,
- řetězy slabik, slov a dvouslov,
- řetězy bitů.

Pozn.: operandy, se kterými mohou pracovat FPU procesorů Pentium, budou popsány v kapitole 8.

Binární čísla bez znaménka

V základní režimu mohou procesory Pentium pracovat s bezznaménkovými čísly uloženými na slabikách, slovech a dvouslovech. Při operacích násobení a dělení mohou být v některých případech mezivýsledky dočasně uloženy na čtyřslovech.

Počet bitů	Rozsah zobrazení	Přesnost zobrazení	Označení
8	<0, 255>	2.4	Byte (slabika)
16	<0, 65535>	4.8	Word (slovo)
32	<0, 4294967295>	9.6	Doubleword (dvouslovo)
64	<0, $2^{64}-1$ >	19.2	Quadword (čtyřslovo)

V registrech se všechna čísla ukládají v přirozeném tvaru, tj. nejvyšší bit je uložen vlevo (bit č. 7, resp. č. 15, resp. č. 31), nejnižší bit vpravo (bit č. 0).

Do paměti se bezznaménková čísla ukládají po slabikách. Nejnižší slabika se ukládá do adresované slabiky, vyšší slabiky se ukládají postupně do slabik s vyššími adresami. Tento způsob ukládání se nazývá „*little - endian*“ a je ukázán na Obr. 4.3.

Pozn.: Opačný způsob ukládání se nazývá „*big - endian*“.

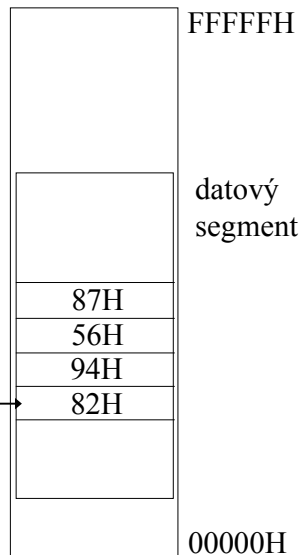

**Uložení čísla bez
znaménka v paměti
(Little-Endian)**

Hlavní
paměť

Byte	= 82H = 130
Word	= 9482H = 38018
Doubleword	= 87569482H = = 2270598274

Adresa čísla →

Obr. 4.3 Uložení bezznaménkových čísel v paměti (*Little - Endian*)

Binární čísla se znaménkem

V základní režimu mohou procesory Pentium pracovat se znaménkovými čísly uloženými opět pouze na slabikách, slovech a dvouslovech. Stejně jako u bezznaménkových čísel mohou být v některých případech při operacích násobení a dělení mezivýsledky dočasně uloženy na čtyřslovech.

Počet bitů	Rozsah zobrazení	Přesnost zobrazení	Označení
8	<-128, 127>	2.1	Byte (slabika)
16	<-32768, 32767>	4.5	Word (slovo)
32	<-2147483648, 2147483647>	9.3	Doubleword (dvouslovo)
64	<-2 ⁶³ , 2 ⁶³ -1>	19.0	Quadword (čtyřslovo)

V registrech se opět všechna čísla ukládají v přirozeném tvaru, tj. nejvyšší/znaménkový bit je uložen vlevo (bit č. 7, resp. č. 15, resp. č. 31), nejnižší významový bit vpravo (bit č. 0).

Do paměti se znaménková čísla ukládají stejně jako bezznaménková čísla po slabikách. Nejnižší slabika se ukládá do adresované slabiky, vyšší slabiky se ukládají postupně do slabik s vyššími adresami (Obr. 4.4).

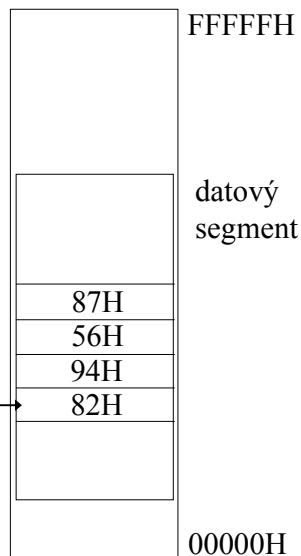

Uložení čísla se znaménkem v paměti (Little-Endian)

Hlavní
paměť

Byte	= 82H = -126
Word	= 9482H = -27518
Doubleword	= 87569482H = = -2024369022

Adresa čísla

Obr. 4.4 Uložení znaménkových čísel v paměti (*Little - Endian*)

Binárně kódovaná dekadická čísla

S BCD číslu pracuje skupina instrukcí dekadické aritmetiky – tato BCD čísla mohou být pouze jednomístná nebo dvomístná (FPU umožňuje přímou práci s osmnáctimístnými BCD číslu se znaménkem! – viz kap. 8), pro práci s delšími BCD číslu je nutné vytvořit potřebné programy.

Jednomístná BCD čísla (*BCD integers, unpacked*) jsou představována jedinou BCD číslicí uloženou na dolních čtyřech bitech adresované slabiky. Pro operace sečítání a odečítání mohou mít horní čtyři bity této slabiky libovolné hodnoty, pro operace násobení a dělení musí být vynulované.

Dvomístná BCD čísla (*BCD integers, packed*) jsou umístěna v adresované slabice; horní čtyři bity představují vyšší, dolní čtyři bity pak nižší BCD číslici.

BCD unpacked Integer:

7	6	5	4	3	2	1	0
x	x	x	x	BCD			

BCD packed Integer:

7	6	5	4	3	2	1	0
BCD				BCD			

Slabiky

Se slabikami pracuje pouze skupina instrukcí SETcc, které mohou obsahy adresovaných slabik buď vynulovat, nebo nastavit na hodnotu 1.

Řetězy slabik, slov a dvouslov

S řetězy slabik, slov a dvouslov pracuje skupina řetězových instrukcí. Řetěz představuje souvislá oblast slabik, slov nebo dvouslov v paměti, která začíná adresovanou slabikou (nejnižší slabikou slova nebo dvouslova). Délka řetězu se je dána obsahem registru CX a směr řetězu od adresované slabiky (k horní nebo dolní části paměti) je určen hodnotou příznaku DF v registru EFLAGS. Bližší

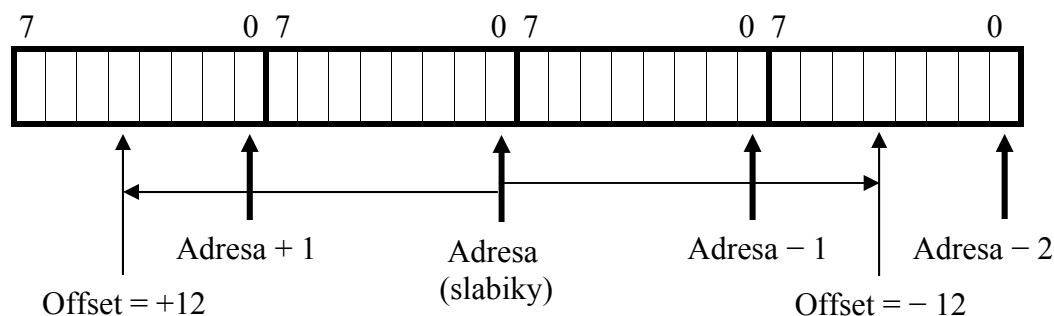
podrobnosti jsou uvedeny v popisu principů práce řetězových instrukcí (kap. 5.1).

Řetězy bitů

S řetězy bitů pracuje skupina instrukcí určená pro práci s bity. Adresa příslušného bitu je dána znaménkovým číslem – odsazením/offsetem od bitu č. 0 adresované slabiky.

V registru je offset vždy kladný a je dán přímo číslem bitu po vyčíslení podle vztahu: (zadaná_hodnota $\bmod$ délka_registru). Adresování bitu v paměti ukazuje Obr. 4.5.

Obr. 4.5 Adresování bitů v paměti

4.4 Formáty instrukcí a adresování operandů Procesorů Pentium

Instrukce procesorů Pentium mají proměnnou délku od jedné do šestnácti slabik, a každou instrukci mohou předcházet teoreticky až čtyři jednoslabikové prefixy/předpony. Obecný formát instrukce procesorů Pentium je uveden na Obr. 4.6.

Předpony	Operační kód	ModR/M	SIB	Posunutí	Operand
0-4 slabiky	1-2 slabiky	0-1 slabika	0-1 slabika	0/1/2/4 slab.	0/1/2/4 slab.

Obr. 4.6 Formát instrukcí procesorů Pentium

Předpony ovlivňují práci instrukce, a přestože jejich použití není příliš časté, je nutné mít o nich alespoň základní znalosti.

V základním režimu pak přichází v úvahu použití následujících předpon (z každé skupiny vždy pouze maximálně jedna):

- předpona pro změnu velikosti operandu (66H)
- předpona pro změnu velikosti adresy (67H)
- předpona pro změnu segmentového registru:
  - CS (2EH)
  - SS (36H)
  - DS (3EH)
  - ES (26H)
  - FS (64H)
  - GS (65H)
- předpona pro řízení řetězových instrukcí
  - REP/REPE/REPZ (F3H)
  - REPNE/REPNZ (F2H)

Pořadí předpon, pokud je jich použito současně více, nemá na činnost instrukce vliv. Praktické použití jednotlivých předpon pak bude blíže popsáno v dalším textu.

Operační kód určuje operaci, která se provedením instrukce vykoná. Je uložen na jedné nebo dvou slabikách, u některých instrukcí používá ještě tři bity ve slabice ModR/M. Operační kód jednoznačně určuje, zda je či není následován slabikou ModR/M, a dále přímým operandem - o přítomnosti slabiky SIB a posunutí, pro které se často používá anglický název *displacement*, rozhoduje slabika ModR/M.

Pokud instrukce pracuje s operandy, určuje jeden z bitů operačního kódu, který však nemá pevnou pozici pro všechny instrukce, zda daná instrukce bude pracovat se slabikovými nebo delšími operandy. Základní režim předpokládá implicitně 16ti bitové operandy i 16ti bitové adresy, nicméně velikost obou těchto objektů lze pro příslušnou instrukci změnit na 32 bitů, pomocí výše uvedených přípon pro změnu velikosti operandu a pro změnu velikosti adresy. 64 bitové operandy, ani 64 bitové adresování v základním režimu použít nelze.

Slabika ModR/M je základní slabikou pro adresování operandů, se kterými instrukce pracuje. Její činnost je přitom bezprostředně ovlivněna danou velikostí operandu a danou velikostí adresy. Formát slabiky ModR/M je následující:

7	6	5	4	3	2	1	0
Mod		Reg/Opcode			R/M		

Obr. 4.7 Formát slabiky ModR/M

Pole Mod určuje, zda jedním ze dvou možných operandů instrukce bude paměť (M) a případné posunutí nebo registr (R), s adresou blíže určenou polem R/M podle následujících tabulek pro 16ti a 32 bitové adresování.

Slabika SIB (*Scale-Index-Base*) se používá pro adresování operandů ve 32 bitovém režimu - obsahuje-li pole R/M slabiky ModR/M hodnotu 100, pak další obsah této slabiky je ignorován a výpočet efektivní adresy je určen slabikou SIB. Formát slabiky SIB je uveden na následujícím obrázku:

7	6	5	4	3	2	1	0
Scale		Index			Base		

Obr. 4.8 Formát slabiky SIB

Význam jednotlivých polí slabiky SIB pro výpočet efektivní adresy je zřejmý z tabulek pro 32 bitové adresování.

Posunutí (*displacement*) je jednou částí tzv. efektivní adresy, jejíž výpočet je uveden v následujících tabulkách a jejíž použití k výpočtu skutečné adresy operandu v paměti je ukázáno dále.

Operand uvedený v instrukci se nazývá přímým operandem. Může jím být znaménkové i bezznaménkové číslo nebo ordinální číslo znaku.

Pro adresy registrů je vyhrazeno tříbitové pole, které umožňuje adresovat osm různých registrů. S přihlédnutím k velikosti operandů pro danou instrukci, pak toto pole může adresovat 24 různých registrů podle následující tabulky:

Adresa registru	000	001	010	011	100	101	110	111
Velikost operandu								
8 bitů	AL	CL	DL	BL	AH	CH	DH	BH
16 bitů	AX	CX	DX	BX	SP	BP	SI	DI
32 bitů	EAX	ECX	EDX	EBX	ESP	EBP	ESI	EDI

Příklad: Adresa 6 = 110₂ adresuje pro 8mi bitovou velikost operandu registr DH, pro 16ti bitovou velikost operandu registr SI a pro 32 bitovou velikost operandu registr ESI.

Výpočet efektivní adresy operandu pro 16ti bitové adresování:

R/M	Mod = 00	Mod = 01	Mod = 10
000	EA = BX + SI	EA = BX + SI + d8	EA = BX + SI + d16
001	EA = BX + DI	EA = BX + DI + d8	EA = BX + DI + d16
010	EA = BP + SI	EA = BP + SI + d8	EA = BP + SI + d16
011	EA = BP + DI	EA = BP + DI + d8	EA = BP + DI + d16
100	EA = SI	EA = SI + d8	EA = SI + d16
101	EA = DI	EA = DI + d8	EA = DI + d16
110	EA = d16	EA = BP + d8	EA = BP + d16
111	EA = BX	EA = BX + d8	EA = BX + d16

Z tabulky je zřejmý způsob tvorby efektivní adresy. Tato adresa je dána buď obsahy samostatných bázevých nebo indexových registrů nebo jejich součty (Mod=00) s možným přičtením 8mi bitového d8 (Mod=01) nebo 16ti bitového d16 (Mod=10) posunutí. Jedinou výjimku z tohoto pravidla představuje kombinace Mod = 0 a R/M = 6, kdy je efektivní adresa dána přímo 16ti bitovým posunutím. Stručněji lze způsob tvorby efektivní adresy v 16 ti bitovém režimu vyjádřit takto:

$$EA = \left\{ \begin{matrix} BX \\ BP \end{matrix} \right\} + \left\{ \begin{matrix} SI \\ DI \end{matrix} \right\} + \left\{ \begin{matrix} d8 \\ d16 \end{matrix} \right\},$$

přičemž alespoň jedna z uvedených tří částí musí být použita a je-li použita poslední část, musí být displacement 16ti bitový.

Důrazně upozorňujeme, že pro výpočet efektivní adresy nelze použít současně ani oba bázevé registry, ani oba indexregistry a již vůbec ne jiné obecné registry!

Samostatné použití registru BP je překladačem/assemblerem překládáno jako

[BP + d8] s nulovým posunutím (d8 = 0).

Při výpočtu efektivní adresy se zanedbává případný přenos z nejvyššího bitu, proto přesnější zápis způsobu tvorby efektivní adresy je tento:

$$EA = \left(\left\{ \begin{matrix} BX \\ BP \end{matrix} \right\} + \left\{ \begin{matrix} SI \\ DI \end{matrix} \right\} + \left\{ \begin{matrix} d8 \\ d16 \end{matrix} \right\} \right) \bmod 2^{16}$$

Je tedy zřejmé, že efektivní adresa získaná výše popsaným způsobem je šestnáctibitová a umožňuje proto adresovat paměťový prostor 64 kB, kterému se říká **segment**.

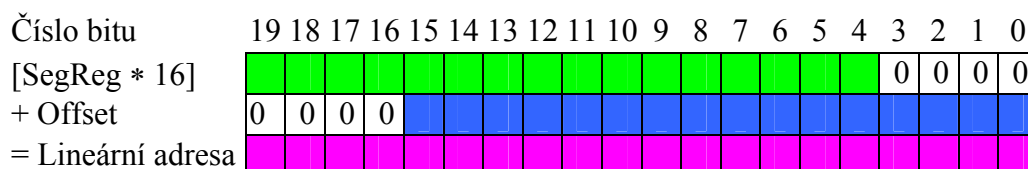
V základním režimu procesorů 8086 až 80286 byla skutečná/fyzická adresa 20ti bitová a umožňovala adresovat paměťový prostor o velikosti $2^{20}B = 1MB$. U pozdějších procesorů a tedy i u procesorů Pentium, se tato adresa nazývá lineární adresou. Pokud pak u těchto procesorů není zapnut stránkovací mechanismus, jehož popis přesahuje rámec předmětu IAS, je fyzická adresa rovna adrese lineární.

K výpočtu lineární adresy se použije obsah segmentového registru, kterému se říká segmentová adresa, nebo také selektor. Selektor se vynásobí šestnácti (tj, posune se o čtyři bity doleva) a k němu se přičte efektivní adresa (obecně tzv. offset – viz dále), přičemž případný přenos se zanedbá:

$$LA = ([SegReg * 16] + Offset) \bmod 2^{20}$$

Dvojice SegReg a offset se nazývá úplným ukazatelem a zkráceně se zapisuje jako [SegReg:Offset]. Výpočet lineární adresy schématicky zachycuje následující obrázek:

Obr. 4.9 Výpočet lineární adresy v základním režimu (režimu reálných adres)

Příklad: Lineární adresa pro úplný ukazatel 4444:1234 = 45674h
Lineární adresa pro úplný ukazatel 4F1A:1B21 = 50CC1h

Vazba mezi segmentovými registry a offsetem je ukázána v následující tabulce:

Typ odkazu paměti	Implicitní SegReg	Alternativní SegReg	Offset
Instrukce	CS	---	IP
Implicitně zásobník	SS	---	SP
Zdrojová řetězová data	DS	CS, ES, FS, GS, SS	SI
Cílová řetězová data	ES	---	DI
Data adresovaná BP	SS	CS, DS, ES, FS, GS	EA
Jiná (standardní) data	DS	CS, ES, FS, GS, SS	EA

Z tabulky jsou zřejmé všechny přípustné kombinace segmentových registrů a offsetů. Například lineární adresa instrukce je dána úplným ukazatelem CS:[IP] a nelze ji získat jiným způsobem, lineární adresa poslední položky uložené do zásobníku je dána úplným ukazatelem SS:[SP], opět bez možnosti změny, ale standardní data je možné odkazovat libovolným segmentovým registrem, přičemž offsetem je vždy efektivní adresa. Podrobnější vysvětlení ostatních odkazů bude uvedeno při popisu instrukcí v kapitole 5.

$x+y$

Příklady výpočtu fyzických adres:

Předpokládejme následující obsahy dále použitých registrů:

CS = 45F4h, SS = AB00h, DS = 5541h, ES = 1111h

IP = 2211h, SP = 1FE0h, BX = 3344h, BP = 2244h, SI = 1AD5h

Pak lineární adresy jsou následující:

- adresa instrukce: CS:IP = 45F40h + 02211h = 48151h
- adresa zásobníku: SS:SP = AB000h + 01FE0h = ACFE0h
- adresy operandů:
  - [BX] $\Rightarrow$ DS:[BX] = 55410h + 03344h = 58754h
  - ES:[BX] $\Rightarrow$ ES:[BX] = 11110h + 03344h = 14454h
  - [BP+4] $\Rightarrow$ SS:[BP+4] = AB000h + 02244h + 4h = AD248h
  - [BX+SI+1] $\Rightarrow$ DS: [BX+SI+1] = 55410h + 03344h + 01AD5h + 1h = 5A22Ah

Výpočet efektivní adresy operandu pro 32 bitové adresování:

32 bitové adresování se v základním režimu prakticky výjimečně a vyhodnocená efektivní adresa přitom nesmí „ukazovat“ za hranici 64 kB segmentu!

R/M $\leq$ 100 $\Rightarrow$ slabika SIB v instrukci není			
R/M	Mod = 00	Mod = 01	Mod = 10
000	EA = EAX	EA = EAX + d8	EA = EAX + d32
001	EA = ECX	EA = ECX + d8	EA = ECX + d32
010	EA = EDX	EA = EDX + d8	EA = EDX + d32
011	EA = EBX	EA = EBX + d8	EA = EBX + d32
101	EA = d32	EA = EBP + d8	EA = EBP + d32
110	EA = ESI	EA = ESI + d8	EA = ESI + d32
111	EA = EDI	EA = EDI + d8	EA = EDI + d32

R/M = 100 $\Rightarrow$ slabika SIB v instrukci je			
Base	Mod = 00	Mod = 01	Mod = 10
000	EA = EAX+Index*s	EA = EAX+Index*s+d8	EA = EAX +Index*s+d32
001	EA = ECX+Index*s	EA = ECX+Index*s+d8	EA = ECX+Index*s+d32
010	EA = EDX+Index*s	EA = EDX+Index*s+d8	EA = EDX+Index*s+d32
011	EA = EBX+Index*s	EA = EBX+Index*s+d8	EA = EBX+Index*s+d32
100	EA = ESP+Index*s	EA = ESP+Index*s+d8	EA = ESP+Index*s+d32
101	EA = d32+Index*s	EA = EBP+Index*s+d8	EA = EBP+Index*s+d32
110	EA = ESI+Index*s	EA = ESI+Index*s+d8	EA = ESI+Index*s+d32
111	EA = EDI+Index*s	EA = EDI+Index*s+d8	EA = EDI+Index*s+d32

Hodnoty *Base* a *Index* jsou dány obsahy stejnojmenných polí slabiky SIB (Obr. 4.8), hodnota *s* se určí z hodnoty pole *Scale* slabiky SIB podle následujícího vztahu:

$$s = 2^{\text{Scale}}$$

a může proto nabývat hodnot 1, 2, 4 a 8 (*Scale* může nabývat hodnot 0, 1, 2, 3).

Na rozdíl od 16ti bitového adresování je možné při 32 bitovém adresování používat všechny obecné registry a jejich kombinace - indexovým registrem však nesmí být registr ESP. Kód registru ESP (100₂) v poli *Index* slabiky SIB způsobí, že není uvažován žádný indexový registr! Další výjimkou je použití registru EBP: místo (EA = EBP) se musí použít (EA = EBP + d8, kdy d8 = 0) a místo (EA = EBP + Index * s) se musí použít (EA = EBP + Index * s + d8, kdy d8 = 0).

Vazba mezi segmentovými registry a offsetem při 32 bitovém adresování je ukázána v následující tabulce:

Typ odkazu paměti	Implicitní SegReg	Alternativní SegReg	Offset
Instrukce	CS	---	EIP
Implicitně zásobník	SS	---	ESP
Zdrojová řetězová data	DS	CS, ES, FS, GS, SS	ESI
Cílová řetězová data	ES	---	EDI
Data adresovaná bázovými registry EBP, ESP	SS	CS, DS, ES, FS, GS	EA
Jiná (standardní) data	DS	CS, ES, FS, GS, SS	EA

Offset ve 32 bitovém adresování je sice skutečně uložen na 32 bitech, jeho hodnota však nesmí ukazovat za hranice segmentu (65535 pro slabiku, 65534 pro slovo, atd.), tzn. že nenulové bity offsetu mohou být pouze ve spodním 16ti bitovém slově. Lineární adresa se pak počítá dříve ukázaným způsobem (procesor je stále v základním režimu!):

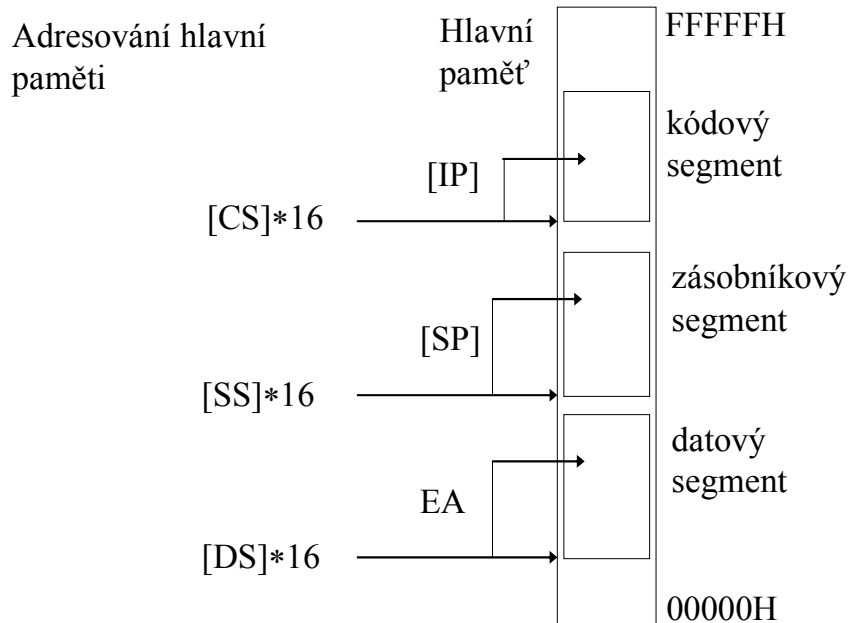
$$LA = ([\text{SegReg} * 16] + \text{Offset}) \bmod 2^{20}$$

Porovnání 16ti bitového a 32 bitového adresování ukazuje následující tabulka:

	16ti bitové adresování	32 bitové adresování
Bázové registry	BX, BP	Všechny obecné registry
Indexové registry	DI, SI	Všechny obecné registry kromě ESP
Displacement	0, 8, 16 bitů	0, 8, 32 bitů
Násobící konstanta	Není přípustná	1, 2, 4, 8

Příklad standardního adresování hlavní paměti v základním režimu je uveden na následujícím obrázku:

Obr. 4.10 Příklad adresování hlavní paměti v základním režimu

4.5 Přerušení v základním režimu procesorů Pentium

Procesory Pentium umožňují přerušit vykonávání programu v reakci na některou předem specifikovanou událost, vykonat tzv. obslužný program této události, a pak opět vrátit řízení přerušnému programu a pokračovat v jeho vykonávání. Události, které mohou přerušit vykonávání programu se dělí na

- Výjimky (*Exceptions*) - výjimkami jsou synchronní události generované procesorem při detekci jistých podmínek během zpracovávání instrukce (například pokus o dělení nulou).
- Přerušení (*Interrupts*) - přerušeními jsou asynchronní události generované obvykle vstupními a výstupními zařízeními (žádosti o obsluhu).

V základním režimu je pro uložení vstupních adres (úplných ukazatelů Segment:Offset) obslužných programů jednotlivých přerušení vyhrazen nejnížší 1kB hlavní paměti, tzv. tabulka přerušení. Protože každý ukazatel je uložen na čtyřech slabikách, může být v tabulce přerušení umístěno až 256 ukazatelů, které se nazývají vektory přerušení. Lineární/fyzická adresa nejnížší slabiky každého vektoru přerušení se snadno získá vynásobením čísla příslušného přerušení čtyřmi.

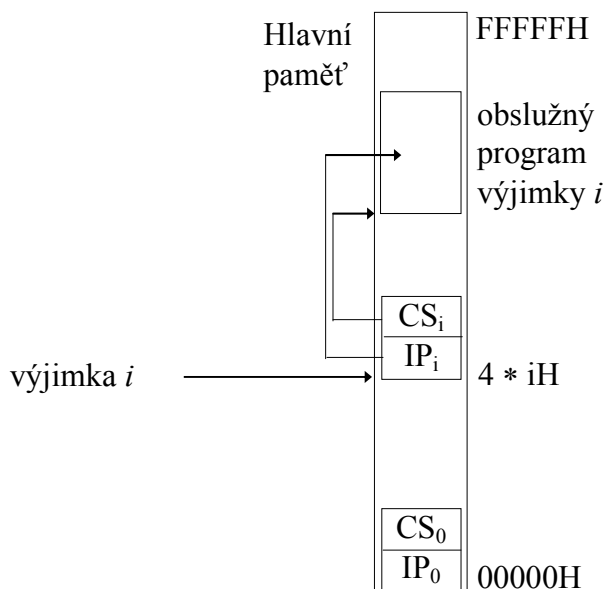
Procesor reaguje na oba typy událostí, tj. výjimky i přerušení, prakticky stejným způsobem.

V základním režimu uloží do zásobníku spodní slovo registru EFLAGS (bity č. 15 až 0), poté vynuluje v tomto registru některé systémové příznaky, do zásobníku uloží obsah registru CS a nakonec obsah registru IP – poslední dva registry obsahují adresu (úplný ukazatel) instrukce, která se bude vykonávat po návratu do přerušného programu a které se říká návratová adresa. Poté se obsahy registrů CS a IP naplní obsahy příslušného vektoru přerušení a tím je vykonán skok do obslužného programu. Poznamenejme, že návrat z obslužného programu zabezpečí instrukce IRET.

Typický průběh přerušení a jeho obsluhy tedy vypadá takto (Obr. 4.10):

0. Vykonává se program.
1. Je generována výjimka číslo i , nebo vnější zařízení požaduje přerušení číslo i .
2. Dokončí se prováděná instrukce.
3. Do zásobníku se uloží obsah registrů EFLAGS[15:0], CS a IP.
4. Z tabulky přerušení se přečte adresa obslužného programu (*Interrupt Service Routine, ISR*) z lineární/fyzické adresy $LA = FA = i * 4$.
5. Adresa ISR se uloží do CS:IP.
6. Provádí se ISR.
7. Po ukončení ISR (instrukcí IRET) se vyjme ze zásobníku návratová adresa a uloží se do registrů IP a CS, a příznaky, které se uloží se do registru EFLAGS[15:0].
8. Pokračuje se ve vykonávání původního programu od místa, ve kterém bylo jeho vykonávání přerušeno.

Obr. 4.11 Příklad zpracování přerušení v základním režimu

Procesory Pentium rozeznávají čtyři druhy přerušení:

- výjimky (generované CPU)
- maskovatelné (INTR) vnější přerušení
- nemaskovatelné (NMI) vnější přerušení
- programové přerušení - libovolnou výjimku či přerušení lze vyvolat i instrukcemi INT n , kde n je číslo přerušení.

Výjimky generované CPU nelze maskovat, stejně jako vnější nemaskovatelné přerušení NMI – proto způsobí přerušení programu vždy. Ostatní vnější přerušení jsou zpracována vnějším řadičem přerušení, který do CPU posílá maskovatelný signál INTR, tzv. žádost o přerušení. Maskování (zákaz/povolení žádosti) přerušení lze ovládat systémovým příznakem IF (*Interrupt Flag*) v registru EFLAG.

V následující tabulce je pro informaci uveden přehled možných výjimek:

Číslo	Zdroj	Popis
0	Instrukce DIV , IDIV	Chyba dělení
1	Odkaz paměti (instrukcí i dat)	Ladění
2	Nemaskovatelné vnější přerušení	NMI (<i>Non Maskable Interrupt</i>)
3	Instrukce INT3	Bod přerušení (<i>Break-point</i>)
4	Instrukce INTO	Přetečení
5	Instrukce BOUND	Překročení hranice/rozsahu
6	Chybný kód, Instrukce UD2	Chybný operační kód
7	Instrukce FPU a WAIT	Nedostupný koprocessor
8	Každá instrukce, NMI, INTR	Dvojitá chyba
9		Rezervováno
10	Přepnutí úlohy	Chybný TSS (<i>Task State Segment</i>)
11	Instrukce pracující se seg. registry	Nepřítomný segment
12	Instrukce zásobníku a práce se SS	Chyba zásobníkového segmentu
13	Odkaz paměti nebo jiná kontrola	Obecná chyba
14	Odkaz paměti	Chyba stránky
15		Rezervováno
16	Instrukce FPU a WAIT	Chyba FPU
17	Odkaz paměti	Kontrola (<i>Alignment check</i>)
18	Závislé na modelu procesoru	Kontrola (<i>Machine check</i>)
19	Instrukce SIMD FPU	Výjimka SIMD
20-31		Rezervováno
32-255	Instrukce INT n, INTR	Maskovatelná vnější přerušení

Úkoly:

- Vyjmenujte registry procesorů Pentium
- Vyjmenujte standardní celočíselné operandy procesorů Pentium
- Zvolte si náhodně obsahy všech registrů a spočítejte fyzické adresy:
  - Následující instrukce,
  - vrcholu zásobníku
  - Operandu se zvolenou kombinací báze a indexového registru
- Popište princip přerušení a jeho obsluhy

4.3 Shrnutí

Informace uvedené v této kapitole jsou většinou zásadně důležité – výjimku tvoří pouze části popisující procesory Intel (kap. 4.1) a adresování ve 32 bitovém režimu (část kapitoly 4.4), jejichž znalost není nutná.

Nezbytně nutné je tedy znát všechny základní registry procesorů Pentium, typy standardních celočíselných operandů a formáty instrukcí těchto procesorů, všechny způsoby adresování operandů v základním 16ti bitovém režimu (složky efektivních a fyzických adres) a princip přerušení a jeho obsluhy.

5 VYBRANÉ STROJOVÉ INSTRUKCE PROCESORŮ INTEL PENTIUM

50 hod

5.1 Skupiny instrukcí procesorů Intel Pentium

Tato kapitola představuje významnou referenční část opory předmětu IAS. Student se v ní seznámí s nejdůležitějšími instrukcemi procesoru Pentium, doplněnými příklady jejich použití. Naučí se syntaxi těchto instrukcí, jejich funkci a na jednoduchých příkladech uvidí, jak tyto instrukce typicky používat.

Instrukce označené symbolem (prakticky všechny instrukce v této kapitole) patří mezi základní sadu instrukcí, které mohou být vyžadovány u zkoušky.

Instrukce, které je možné používat v základním režimu procesorů Pentium lze rozdělit na:

- přenosové instrukce
- instrukce binární aritmetiky
- instrukce pro předávání řízení
- instrukce pro ovládání příznaků
- instrukce pro práci se segmentovými registry
- logické instrukce
- instrukce posuvů a rotací
- jiné instrukce
- instrukce pro práci s bity a slabikami
- řetězové instrukce
- instrukce dekadické aritmetiky
- systémové instrukce
- instrukce FPU

instrukce MMU

5.2 Přenosové instrukce

MOV

Instrukce MOV má dva operandy a slouží k přesunutí dat z operandu src do operandu dst. Cílový operand dst může být registr nebo místo v paměti. Zdrojový operand src může být registr, místo v paměti nebo přímá hodnota. Prováděná operace může být osmibitová, šestnáctibitová nebo 32bitová (ve 32 bitovém režimu). Typ operace je dán velikostí obou operandů – oba operandy musí mít stejnou velikost.

Syntaxe instrukce:

```
MOV dst, src
```

Jsou tedy povoleny následující kombinace operandů:

Typ instrukce	Příklad
mov register, register	mov DX, CX
mov register, immediate	mov BL, 100
mov register, memory	mov BX, count
mov memory, register	mov count, SI
mov memory, immediate	mov count, 23

V případě, že ani z jednoho operandu není zřejmá jeho velikost, např.:

```
mov [BX], 100
```

je třeba velikost určit explicitně, např.:

```
mov WORD [BX], 100
```

Instrukce MOV má i zvláštní variantu, kdy jedním z operandů může být segmentový registr, např.:

```
mov AX, DS
mov ES, AX
```

Instrukce nenastavuje žádné příznaky.

x+y

Příklady použití:

```
MOV AX, BX      ; Move to AX the 16-bit value in BX
MOV AH, AL      ; Move to AL the 8-bit value in AX
MOV AH, 12h     ; Move to AH the 8-bit value 12H
MOV AX, 1234h   ; Move to AX the value 1234h
MOV AX, [1234h] ; Move to AX the memory value at 1234h
MOV [X], AX     ; Move to the memory location
                  ; pointed to by DS:X the value in AX
MOV AX, [DI]    ; Move to AX the 16-bit value pointed
                  ; to by DS:DI
```

```
MOV AX, [BX] ; Move to AX the 16-bit value pointed
              ; to by DS:BX
MOV [BP], AX ; Move to memory address SS:BP
              ; the 16-bit value in AX
MOV AX, [BX+TAB] ; Move to AX the value in memory
                  ; at DS:BX + TAB
MOV [BX+TAB], AX ; Move value in AX to memory
                  ; address DS:BX + TAB
MOV AX, [BX + DI] ; Move to AX the value in memory
                  ; at DS:BX + DI
```

XCHG

Instrukce XCHG vymění hodnoty dvou operandů dst a src. Alespoň jeden operand musí být registr. Přímé operandy nejsou povoleny.

Syntaxe instrukce

```
xchg    dst, src
```

Instrukce nenastavuje žádné příznaky.

Příklady

```
xchg    EAX, EDX
xchg    response, CL
xchg    total, DX
```

CBW, CWD, CDQ

Instrukce CBW, CWD a CDQ provádějí znaménkové rozšíření registru a to následovně:

- CBW (convert byte to word) rozšíří AL do AH
- CWD (convert word to doubleword) rozšíří AX do DX
- CDQ (convert doubleword to quadword) rozšíří EAX do EDX:EAX

Syntaxe instrukcí:

```
CBW
CWD
CDQ
```


Příklad:

```
mov ax, 0FF9Bh
cwb                      ; DX:AX = FFFFFFFF9Bh
```


XLATB

Instrukce XLATB (Table Look-up Translation) se obvykle používá pro transformaci znaků pomocí tabulky. Instrukce uloží do registru AL hodnotu z paměti na adrese DS:[BX+AL].

Syntaxe instrukce:

```
XLATB
XLAT mem
```

Explicitní vyjádření operandu v instrukci XLAT umožňuje přepis segmentového registru, základním registrem zdrojového operandu je vždy registr BX.

Instrukce nemění příznaky.

Příklad:

Jednoduché šifrování číslic pomocí tabulky

Vstupní číslice: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Výstupní číslice: 4 6 9 5 0 3 1 8 7 2.

```
.DATA
xlat_table DB '4695031872'
...
.CODE
mov     BX, xlat_table
mov     AL, input
sub     AL, '0' ; converts input character to index
xlatb           ; AL = encrypted digit character
mov     output, AL
```

LDS, LES

Instrukce LDS a LES naplní segmentový registr určený druhým a třetím písmenem instrukce a cílový registr ukazatelem (segment:offset) z paměti adresované zdrojovým operandem.

Syntaxe instrukcí

```
LDS dst, src
LES dst, src
```

Instrukce nenastavuje žádné příznaky.

LEA

Instrukce LEA vypočítá efektivní adresu (offset) operandu src a uloží jej do registru dst.

Syntaxe instrukce

LEA dst, src

Instrukce nenastavuje žádné příznaky.

Kontrolní otázky:

- Vysvětlete rozdíl mezi instrukcemi LEA a LES.
- Jakou instrukcí by bylo možné nahradit instrukci XLAT?
- Instrukce CBW je určena pro čísla se znaménkem nebo bez znaménka?
- Lze použít instrukci MOV pro práci se segmentovými registry?

5.3 Instrukce binární aritmetiky

INC, DEC

Instrukce INC přičte jedničku k obsahu operandu, instrukce DEC jedničku odečte. Operand může být registr nebo místo v paměti. Prováděná operace může být osmibitová, šestnáctibitová nebo 32bitová (ve 32 bitovém režimu).

Syntaxe instrukce:

```
INC dst
DEC dst
```

Instrukce nastavuje příznaky S, A, Z, P, O. Nemění příznak C!

Příklady


```
INC AX      ; AX = AX + 1
INC [BX]    ; memory location increased by 1
INC [MYVAR] ; memory location increased by 1
```

ADD, SUB

Instrukce ADD provádí operaci aritmetického sčítání operandu src a dst a uloží výsledek do prvního cílového operandu dst. Instrukce SUB provádí operaci aritmetického odečítání operandu dst-src a uloží výsledek do prvního cílového operandu dst. Cílový operand dst může být registr nebo místo v paměti. Zdrojový operand src může být registr, místo v paměti nebo přímá hodnota. Prováděná operace může být osmibitová, šestnáctibitová nebo 32bitová (ve 32 bitovém režimu).

Syntaxe instrukce:

```
ADD dst, src
SUB dst, src
```

Instrukce nastavuje příznaky OF, SF, ZF, AF, PF a CF (podle výsledku).

Příklady:


```
ADD AX, BX    ; register addition
ADD AX, 5h    ; immediate addition
ADD [BX], AX  ; addition to memory location
ADD AX, [BX]  ; memory location added to register
ADD DI, MYVAR ; memory offset added to register
```

ADC, SBB

Instrukce ADC provádí operaci aritmetického sčítání operandu src a dst a **hodnoty příznaku přenosu C** a uloží výsledek do prvního cílového operandu dst. Instrukce SUB provádí operaci aritmetického odečítání operand dst-src-C a uloží výsledek do prvního cílového operandu dst. Cílový operand dst může být registr nebo místo v paměti. Zdrojový operand src může být registr, místo v paměti nebo přímá hodnota. Prováděná operace může být osmibitová, šestnáctibitová nebo 32bitová (ve 32 bitovém režimu).

Syntaxe instrukce:

```
ADC dst, src
SBB dst, src
```

Instrukce se používá pro sčítání delších čísel než 16 bitů (v 16-bitovém režimu) nebo větších než 32 bitů (v 32-bitovém režimu).

Instrukce nastavuje příznaky OF, SF, ZF, AF, PF a CF (podle výsledku).

Příklad:

Provedeme sečtení obsahu 32 bitových čísel, uložených ve dvojicích registrů BX_AX a DX_CX.

```
add ax, cx ; this produces the 32 bit sum of
adc bx, dx ; bx_ax + dx_cx
```

NEG

Instrukce NEG obrací znaménko operandu. Operand může být registr nebo místo v paměti. Prováděná operace může být osmibitová, šestnáctibitová nebo 32bitová (ve 32 bitovém režimu).

Syntaxe instrukce:

```
NEG dst
```

Instrukce nastavuje příznaky CF, OF, SF, ZF, AF a PF (podle výsledku).

Příklad:

```
valB DB -1
valW DW +32767
mov al,[valB] ; AL = -1
neg al ; AL = +1
neg [valW] ; valW = -32767
```


Problém k zamyšlení:

Předpokládejme, že AX obsahuje hodnotu -32768 a provedeme instrukci NEG AX. Jak to dopadne?

MUL, IMUL

Násobení se provádí instrukcí MUL (násobení čísel bez znaménka) nebo instrukcí IMUL (násobení čísel se znaménkem). Prováděná operace může být osmibitová (součin dvou 8 bitových čísel, 16 bitový výsledek), šestnáctibitová nebo 32bitová (ve 32 bitovém režimu).

Násobení na procesorech Pentium vychází z následujících předpokladů:

- Součin po násobení je vždy dvojnásobně velký než činitelé
- Pokud násobíme dvě 8-bitová čísla, výsledek je 16-bitový

- Pokud násobíme dvě 16-bitová čísla, výsledek je 32-bitový
- Pokud násobíme dvě 32-bitová čísla, výsledek je 64-bitový
- V tomto případě nemůže dojít k přetečení

Syntaxe základní verze instrukcí:

```
mul src
imul src
```

Pro různé velikosti operandu src se tedy provede:

- Pro 8 bitový operand: $AX = AL * src$
- Pro 16 bitový operand: $AX:DX = AX * src$
- Pro 32 bitový operand: $EAX:EDX = EAX * src$

Později byly instrukce pro násobení se znaménkem rozšířeny o varianty, které mají více operandů a kde cílový registr a zdrojový registr jsou zadávány odděleně. V tomto případě ale už může dojít k přetečení. Tyto instrukce mají následující syntaxi:

```
imul dst, src          ; dst = dst * src
imul dst, imm          ; dst = dst * imm
imul dst, src, imm     ; dst = src * imm
```

Příznaky jsou nastaveny tak, že většina příznaků je nedefinována. Příznaky O a C jsou vynulovány, pokud se výsledek vejde do polovičního registru. Tj. pro násobení dvou 16-bitových čísel, pokud 16 nejvýznamnějších bitů je nulových, příznaky C a O jsou nulové.

x+y

Příklad násobení bez znaménka:

```
mul cx    ; DX:AX = AX * CX
```

Příklady násobení se znaménkem:

```
imul bl    ; AX = BL * AL
imul bx    ; DX:AX = BX * AX
```

Příklady násobení se znaménkem s více operandy:

```
imul cl, [bl]    ; CL = CL * [DS:BL]
                  ; Může dojít k přetečení (overflow)!
imul cx, dx, 12h ; CX = 12h * DX
```

DIV, IDIV

Dělení se provádí instrukcí DIV (dělení čísel bez znaménka) nebo instrukcí IDIV (dělení čísel se znaménkem). Prováděná operace může být osmibitová, šestnáctibitová nebo 32bitová (ve 32 bitovém režimu). Velikost dělitele určuje, která z variant se použije. Dělenec má dvojnásobnou délku a je v registru AX, DX:AX nebo EDX:EAX. Dělitel je registr nebo místo v paměti.

Dělení na procesorech Pentium vychází z následujících předpokladů:

- Výsledkem operace dělení je podíl a zbytek po dělení
- Dělenec je vždy dvojnásobně velký než dělitel, podíl a zbytek
- Může dojít k chybě dělení nulou

Syntaxe instrukcí:

```
div src
idiv src
```

Pro různé velikosti operandu src se tedy provede:

- Pro 8 bitový operand: $AL = AX / src$ $AL = AX \% src$
- Pro 16 bitový operand: $AX = AX:DX / src$ $DX = AX:DX / src$
- Pro 32 bitový operand: $EAX = EAX:EDX / src$ $EDX = EAX:EDX / src$

Pokud podíl nelze uložit do paměťového prostoru daného velikostí cílového operandu generuje se výjimka 0 – chyba dělení. Hodnoty příznaků CF, OF, SF, ZF, AF a PF nejsou definovány.

Při dělení dvou stejně velkých hodnot je třeba dělence rozšířit na dvojnásobek. Pro čísla bez znaménka se vloží 0 do horního slova. Pro čísla se znaménkem je třeba dělence znaménkově roztáhnout. K tomu lze použít instrukce:

- CBW (convert byte to word)
 $AX = xxxx\ xxxx\ snnn\ nnnn$
 $AX = ssss\ ssss\ snnn\ nnnn$
- CWD (convert word to double)
 $DX:AX = xxxx\ xxxx\ xxxx\ xxxx\ snnn\ nnnn\ nnnn\ nnnn$
 $DX:AX = ssss\ ssss\ ssss\ ssss\ snnn\ nnnn\ nnnn\ nnnn$
- CWDE (convert double to double-word extended)

x+y

Příklad:

Dělení čísel bez znaménka NUMB číslem NUMB1 (obě jsou v paměti).

```
MOV AL, [NUMB]      ;get NUMB
MOV AH, 0           ;zero extend
DIV byte [NUMB1]
MOV [ANSQ], AL      ;save quotient
MOV [ANSR], AH      ;save remainder
```

Příklad:

Dělení čísel se znaménkem NUMB číslem NUMB1 (obě jsou v paměti).

```

MOV AL, [NUMB]      ;get NUMB
CBW                  ;signed-extend
IDIV byte [NUMB1]
MOV [ANSQ], AL       ;save quotient
MOV [ANSR], AH       ;save remainder

```

Co můžeme udělat se zbytkem? Zapomenout, a výsledek je ořezán nebo použít jej pro zaokrouhlení. Pro čísla bez znaménka zaokrouhlení znamená, že dvojnásobek zbytku je porovnán s dělitelem.

Příklad:

Dělení AX obsahem BL a zaokrouhlení:

```

DIV BL
ADD AH, AH      ;double remainder
CMP AH, BL      ;test for rounding
JB .NEXT
INC AL
.NEXT

```


Kontrolní otázky:

- Které aritmetické instrukce mají jeden operand a které dva?
- Jaké příznaky a jak nastavují příznaky instrukce ADD a SUB?
- Jak je nastaven příznak C po použití instrukce ADD a SUB?
- Jak je nastaven příznak C po použití instrukce INC?
- Vysvětlete, k čemu jsou vhodné instrukce ADC a SBC.
- Vysvětlete rozdíl mezi instrukcemi MUL a IMUL.

5.4 Logické instrukce

AND, OR, XOR, NOT

Logické instrukce jsou instrukce AND, OR, XOR a NOT. Tyto instrukce pracují po jednotlivých bitech. Instrukce AND (resp. OR a XOR) provádí bitovou operaci AND (respektive OR a nonekvivalenci) mezi svými dvěma operandy a uloží výsledek do prvního cílového operandu dst. Cílový operand může být registr nebo místo v paměti. Zdrojový operand src může být registr, místo v paměti nebo přímá hodnota. Instrukce NOT provádí bitovou negaci svého operandu. Prováděná operace může být osmibitová, šestnáctibitová nebo 32bitová (ve 32 bitovém režimu).

Instrukce assembleru	Zápis v jazyce C
NOT A	$A = \sim A$
AND A, B	$A \&= B$
OR A, B	$A = B$
XOR A, B	$A ^= B$

Syntaxe instrukcí:

```
NOT dst
AND dst, src
OR dst, src
XOR dst, src
```

Vyjma instrukce NOT nastavují tyto instrukce příznaky takto:

- Nulují carry (C)
- Nulují overflow (O)
- Nastavují zero flag (Z) podle výsledku
- Nastavují sign flag (S) podle výsledku
- Nastavují parity bit (P) podle výsledku
- Ničí auxiliary carry flag (A)

Instrukce NOT neovlivňuje žádné příznaky.

Instrukce AND a OR se často používají pro vymaskování dat. Hodnota použité masky slouží k násilnému nastavení některých bitů na 1 nebo 0. Instrukce AND nastaví vybrané bity na nulu, např.

```
AND CL, 0Fh
```

Instrukce OR nastaví vybrané bity na jedničku, např.:

```
OR CL, 0Fh
```

Následující tabulka ukazuje příklady aplikace některých logických instrukcí:

AL	1100 1010
NOT AL	
AL	0011 0101

AL	0011 0101
BL	0110 1101
AND AL, BL	
AL	0010 0101

AL	0011 0101
BL	0000 1111
AND AL, BL	
AL	0000 0101

AL	0011 0101
BL	0110 1101
OR AL, BL	
AL	0111 1101

AL	0011 0101
BL	0000 1111
OR AL, BL	
AL	0011 1111

AL	0011 0101
BL	0110 1101
XOR AL, BL	
AL	0101 1000

Kontrolní otázky:

- Které logické instrukce mají jeden operand a které dva?
- Jaké příznaky a jak nastavují příznaky logické instrukce?
- Jak je nastaven příznak C po použití libovolné logické instrukce?
- Vysvětlete rozdíl mezi instrukcemi NEG a NOT.

5.5 Instrukce posuvů a rotací

**SHL, SHR, SAR,
RCL, RCR,
ROL, ROR**

Instrukce rotací a posuvů pracují s posloupností bitů v registru nebo v paměti. Tyto instrukce bity posouvají doleva (instrukce SHL), posouvají doprava (instrukce SHR), posouvají doprava s ponecháním znaménkového bitu (instrukce SAR), rotují doprava (instrukce ROR), rotují doleva (instrukce ROL), rotují doprava přes příznak C (instrukce RCR) a rotují doleva přes příznak C (instrukce RCL).

Instrukce rotací a posuvů pracují nad cílovým operandem reg. Cílový operand může být registr nebo místo v paměti. Počet bitů count, o které je hodnota posouvána/rotována je dán zdrojovým operandem: buď je 1, nebo je dán obsahem registru CL, nebo přímým operandem. Skutečný počet je vyčíslen pomocí vztahu (count and 1FH), t.j. je omezen hodnotou 31.

Prováděná operace může být osmibitová, šestnáctibitová nebo 32bitová (ve 32 bitovém režimu).

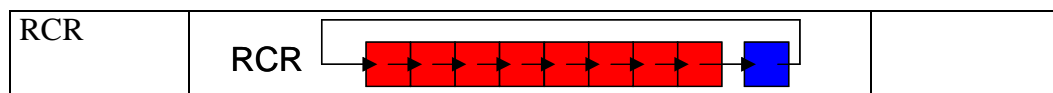
Syntaxe instrukcí:

```
SHL reg, count      ; Přímo zadaná hodnota count
SHL reg             ; Hodnota count v registru CL
SHR reg, count
SHL reg
...
```

Pro count = 0 se příznaky nemění. Jinak se příznaky SF, ZF, a PF nastavují podle výsledku a hodnota příznaku AF není definována.

Činnost jednotlivých instrukcí je přehledně naznačena v následující tabulce:

Instrukce	Obrázek	Poznámka
SHL		
SHR		
SAR		
ROL		
ROR		
RCL		

x+y

Příklady hodnot registrů po použití instrukcí rotací a posuvů

```

mov ax,3      ; Initial register values    AX = 0000 0000 0000 0011
mov bx,5      ;                          BX = 0000 0000 0000 0101
or ax,9       ; ax <- ax | 0000 1001      AX = 0000 0000 0000 1011
and ax,10101010b ; ax <- ax & 1010 1010  AX = 0000 0000 0000 1010
xor ax,0FFh   ; ax <- ax ^ 1111 1111     AX = 0000 0000 1111 0101
neg ax ; ax <- (-ax)                        AX = 1111 1111 0000 1011
not ax ; ax <- (~ax)                       AX = 0000 0000 1111 0100
Or ax,1       ; ax <- ax | 0000 0001      AX = 0000 0000 1111 0101
shl ax,1      ; logical shift left by 1 bit AX = 0000 0001 1110 1010
shr ax,1      ; logical shift right by 1 bit AX = 0000 0000 1111 0101
ror ax,1      ; rotate right (LSB=MSB)    AX = 1000 0000 0111 1010
rol ax,1      ; rotate left (MSB=LSB)     AX = 0000 0000 1111 0101
mov cl,3      ; Use CL to shift 3 bits    CL = 0000 0011
shr ax,cl     ; Divide AX by 8            AX = 0000 0000 0001 1110
mov cl,3      ; Use CL to shift 3 bits    CL = 0000 0011
shl bx,cl     ; Multiply BX by 8          BX = 0000 0000 0010 1000
    
```


Kontrolní otázky:

- Vysvětlete, proč neexistuje instrukce aritmetického posuvu vlevo.
- Po kolika použitích instrukce „RCR AX,1“ bude obsah registru AX nezměněn?
- Po kolika použitích instrukce „ROL AX,2“ bude obsah registru AX nezměněn?

5.6 Instrukce pro ovládání příznaků

STC, CLC, CMC, STD, CMD, STI, CLI

Tyto instrukce slouží pro změnu hodnot některých jednotlivých příznaků. Každá z těchto instrukcí mění pouze jeden příznak a ostatní příznaky nemění.

Funkce těchto instrukcí je uvedena v následující tabulce:

Instrukce	Název instrukce	Funkce
STC	Set Carry Flag	CF = 1
CLC	Clear Carry Flag	CF = 0
CMC	Complement Carry Flag	CF = not CF
STD	Set Direction Flag	DF = 1
CLD	Clear Direction Flag	DF = 0
STI	Set Interrupt Flag	IF = 1
CLI	Clear Interrupt Flag	IF = 0

LAHF, SAHF

Instrukce LAHF (Load Status Flags into AH Register) uloží obsah některých příznakových bitů (konkrétně SF:ZF:0:AF:0:PF:1:CF) do registru AH. Instrukce neovlivňuje žádné příznaky.

Instrukce SAHF (Store AH into FLAGS Register) uloží obsah registru AH do některých příznakových bitů (konkrétně SF:ZF:0:AF:0:PF:1:CF).

Syntaxe instrukcí:

LAHF

SAHF

5.7 Instrukce pro předávání řízení

Nepodmíněné skoky

Nepodmíněné skoky jsou instrukce, které způsobí to, že se příští instrukce přečte z jiného místa, než je instrukce následující za prováděnou instrukcí. Odpovídají příkazu “goto”. Podle dosahu se nepodmíněné skoky dělí na tři typy:

- Short – 2-bytová instrukce, která dovoluje skočit na místo v rozsahu +127 and -128 bytů od místa, které následuje za příkazem JMP.
- Near – 3-bytová instrukce, která dovoluje skočit v rozsahu +/- 32KB od následující instrukce v rámci běžného kódového segmentu.
- Far– 5-bytová instrukce, která dovoluje skočit na jakékoli místo v celém adresovém prostoru.

Syntaxe instrukce:

JMP dst

Operandem instrukce dst může být návěští, šestnáctibitový registr nebo šestnáctibitové místo v paměti.

Instrukce nemění žádné příznaky.

Podmíněné skoky

V závislosti na stavu příznaků můžeme provádět podmíněné skoky, tj. skoky, které se provedou, pokud je jistá podmínka splněna.

Syntaxe instrukce:

JXX dst

Operandem instrukce dst může být pouze návěští.

Podmíněné skoky testují příznaky sign (S), zero (Z), carry (C), parity (P), a overflow (O). Je však také možno provádět podmíněné skoky na základě předchozího porovnání dvou čísel instrukcí CMP. Je však třeba rozlišovat, zda jde o čísla se znaménkem (používáme termíny Greater/Less/Equal) nebo bez znaménka (termíny Above/Below/Equal).

K dispozici máme následující instrukce podmíněného skoku:

Příkaz	Popis	Podmínka
JA=JNBE	Jump if above	C=0 & Z=0
	Jump if not below or equal	
JBE=JNA	Jump if below or equal	C=1 Z=1
JAE=JNB=JNC	Jump if above or equal	C=0
	Jump if not below	
	Jump if no carry	
JB=JNA=JC	Jump if below	C=1
	Jump if carry	

JE=JZ	Jump if equal	Z=1
	Jump if Zero	
JNE=JNZ	Jump if not equal	Z=0
	Jump if not zero	
JS	Jump Sign (MSB=1)	S=1
JNS	Jump Not Sign (MSB=0)	S=0
JO	Jump if overflow set	O=1
JNO	Jump if no overflow	O=0
JG=JNLE	Jump if greater	
	Jump if not less or equal	S=0 & Z=0
JGE=JNL	Jump if greater or equal	S=0
	Jump if not less	
JL=JNGE	Jump if less	S^O
	Jump if not greater or equal	
JLE=JNG	Jump if less or equal	S^O Z=1
	Jump if not greater	
JCXZ	Jump if register CX=zero	CX=0

CMP

Instrukce CMP provádí operaci porovnání hodnot dvou operandů src a dst. Instrukce ve skutečnosti provede operaci aritmetického odečítání operandu dst-src avšak výsledek nikam neuloží, pouze nastaví příznaky pro pozdější podmíněný skok. Cílový operand dst může být registr nebo místo v paměti. Zdrojový operand src může být registr, místo v paměti nebo přímá hodnota. Prováděná operace může být osmibitová, šestnáctibitová nebo 32bitová (ve 32 bitovém režimu).

Syntaxe instrukce:

```
CMP dst, src
```

Instrukce nastavuje stejné příznaky jako instrukce SUB.

Příklad: Testování vstupu na znak konce řádku.

```
read_char:
    . . .
    cmp    AL, 0DH        ; 0DH = ASCII carriage return
    je     CR_received
    inc    CL
    jmp    read_char
    . . .
CR_received:
```

TEST

Instrukce TEST provádí nedestruktivní operaci AND mezi dvěma operandy. Instrukce provede operaci AND avšak výsledek nikam neuloží, pouze nastaví

příznaky pro pozdější podmíněný skok. Cílový operand `dst` může být registr nebo místo v paměti. Zdrojový operand `src` může být registr, místo v paměti nebo přímá hodnota. Prováděná operace může být osmibitová, šestnáctibitová nebo 32bitová (ve 32 bitovém režimu).

Syntaxe instrukce:

```
TEST dst, src
```

Instrukce nastavuje stejné příznaky jako instrukce `AND`.

Příklad: skoč pokud buď bit 0 nebo 1 v `AL` je nastaven.

```
test al, 00000011b
jnz ValueFound
```

LOOP

Instrukce `LOOP` je kombinací instrukcí `DEC` a `JNZ`. Instrukce dekrementuje registr `CX` a pokud `CX` není 0, skočí na návěští, které je operandem instrukce. Pokud je `CX` nula, je provedena instrukce následující za `LOOP`.

Syntaxe instrukce:

```
LOOP label
```


Příklad: Kopírování bloku 100 bajtů.

```
mov cx, 100                ;load count
mov si, BLOCK1
mov di, BLOCK2
.Again
mov al, [SI]
inc SI                    ; precti znak
mov [DI], al
inc DI
loop .Again              ;repeat 100 times
```

LOOPE, LOOPNE, LOOPZ, LOOPNZ

Tyto instrukce jsou vhodné pro smyčky, které se zastaví buď po proběhnutí několika iterací nebo na základě jiné podmínky

Syntaxe instrukce:

```
LOOPE label
LOOPZ label
```

Význam:

```
(E)CX = (E)CX - 1
```

if (E)CX > 0 and ZF=1, jump to label

Vhodná pro hledání prvního prvku v poli, který se nerovná dané hodnotě.

Syntaxe instrukce:

LOOPNE label

LOOPNZ label

Význam:

(E)CX = (E)CX - 1

if (E)CX > 0 and ZF=0, jump to label

Vhodná pro hledání prvního prvku v poli, který se rovná dané hodnotě.

x+y

Příklad:

Mějme posloupnost bajtů String1, která obsahuje řetězec znaků, ukončený bajtem s nulovou hodnotou. Chceme jej zkopírovat do řetězce v maximální délce 127 bajtů..

```

mov si, String1 ; si points to beginning of String1
mov di, String2 ; di points to beginning of String2
mov cx, 127      ; Max 127 chars to String2
.StrLoop:
mov al, [SI]     ; get char from String1
inc si          ; AL=[DS:SI]; SI = SI + 1
mov [DI],al
inc DI           ; [DS:DI] = AL; DI = DI + 1
cmp al, 0        ; see if zero terminator
loopne .StrLoop ; quit if AL or CX = 0

```

?

Kontrolní otázky:

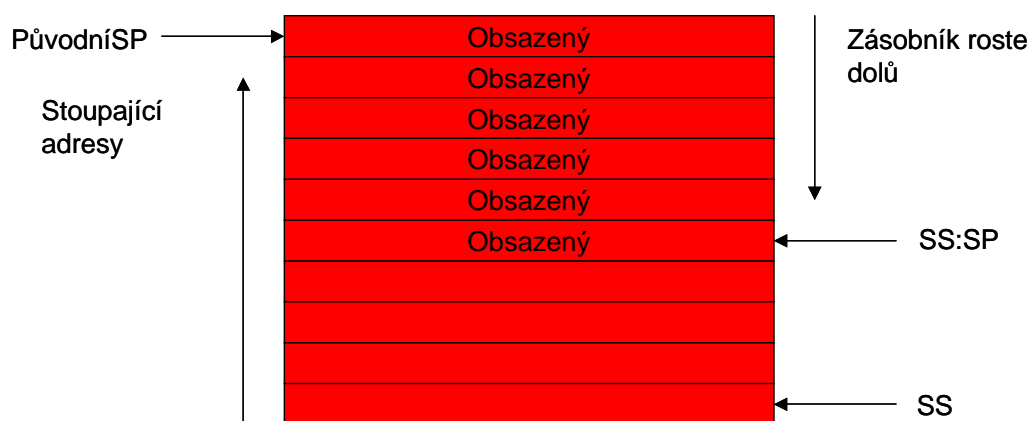
- Vysvětlete pojmy short, near a far.
- Vysvětlete rozdíl mezi instrukcemi JA a JG.
- Vysvětlete rozdíl mezi instrukcemi JA a JNBE.
- Vysvětlete rozdíl mezi instrukcemi CMP a SUB.
- Vysvětlete rozdíl mezi instrukcemi TEST a AND.
- Vysvětlete rozdíl mezi instrukcemi LOOPE a LOOPZ.

5.8 Instrukce pro práci se zásobníkem

Zásobník slouží k ukládání dočasných dat. Data jsou ze zásobníku vybírána v opačném pořadí než jsou vkládána – jde o Last-in-first-out (LIFO) přístup. Zásobník má jediný bod přístupu, kterým je vrchol zásobníku. Se zásobníkem se pracuje pomocí instrukcí PUSH a POP.

Zásobník je uložen vždy v zásobníkovém segmentu a vrchol zásobníku je určen obsahem registru ukazatele zásobníku SP (Stack Pointer), nebo ESP ve 32bitovém režimu.

PUSH

Instrukce PUSH vloží hodnotu na vrchol zásobníku. Operandem instrukce může být šestnáctibitový registr, 32bitový registr nebo přímá hodnota. Operandem také může být segmentový registr.

Syntaxe instrukce:

```
PUSH src
```

Instrukce nemění žádné příznaky.

POP

Instrukce POP vybere hodnotu ze zásobníku. Operandem instrukce může být šestnáctibitový registr nebo 32bitový registr. Operandem také může být segmentový registr vyjma CS.

Syntaxe instrukce:

```
POP dst
```

Instrukce nemění žádné příznaky.

Příklad: Použití instrukcí PUSH a POP pro dočasné uschování obsahu registrů AX a BX.

```
PUSH AX ; Place AX on the stack
PUSH BX ; Place BX on the stack
...
```

```
< modify contents of AX and BX >
...
POP BX ; Restore original value of BX
POP AX ; Restore original value of AX
```

PUSHF, POPF, PUSHFD, POPFD

Protože se instrukce PUSH a POP nedají použít pro registr příznaků, existují dvě speciální instrukce PUSHF (PUSH 16-bit flags) a POPF (POP 16-bit flags). Pro 32 bitové příznaky se použijí instrukce PUSHFD a POPFD.

Syntaxe instrukce:

```
PUSHF
POPF
PUSHFD
POPFD
```

Instrukce PUSHF a PUSHFD nemění žádné příznaky.

PUSHA, POPA, PUSHAD, POPAD

Instrukce PUSHA (Push All General-Purpose Registers) a POPA (Pop All General-Purpose Registers) slouží k uschování (obnovení) skupiny registrů do zásobníku. Uschovávají se registry AX, CX, DX, BX, původní SP, BP, SI a DI. Obnovují se registry DI, SI, BP, BX, DX, CX a AX. Pro uschování nebo obnovení 32bitových registrů se používají instrukce PUSHAD a POPAD. Tyto instrukce pracují s registry EAX, ECX, EDX, EBX, ESP, EBP, ESI a EDI.

Syntaxe instrukce:

```
PUSHA
POPA
PUSHAD
POPAD
```

Instrukce nemění žádné příznaky.

CALL

Instrukce CALL se používá pro volání podprogramu (procedure). Instrukce může být typu NEAR (provádí volání podprogramu uvnitř segmentu) nebo FAR, kdy instrukce provádí volání podprogramu mezi segmenty.

Instrukce NEAR CALL provádí následující kroky:

- $SP = SP - 2$
- $(SS:SP) = IP$
- $IP = \text{adresa podprogramu}$

Instrukce FAR CALL provádí následující kroky:

- $SP = SP - 4$
- $(SS:SP) = CS:IP$
- $CS:IP = \text{adresa podprogramu}$

Syntaxe instrukce:

`CALL dst`

Operandem `dst` může být návěští, šestnáctibitový registr, 32bitový registr, šestnáctibitové místo v paměti, 32bitové místo v paměti.

Instrukce nenastavuje žádné příznaky.

RET

Instrukce `RET` přenese řízení z podprogramu zpátky do volajícího programu. Použije se pro to návratová adresa, uložená do zásobníku instrukcí `CALL`. Adresa musí být v okamžiku provádění `RET` na vrcholu zásobníku. Instrukce může být typu `NEAR` (provádí návrat z podprogramu uvnitř segmentu) nebo `FAR`, kdy instrukce provádí návrat z podprogramu mezi segmenty. Instrukce může mít volitelný celočíselný operand, který říká, kolik bajtů se má navíc odstranit ze zásobníku.

Instrukce `NEAR RET` provádí následující kroky:

- $IP = (SS:SP)$
- $SP = SP + 2 + [\text{volitelný celočíselný operand}]$

Instrukce `FAR RET` provádí následující kroky:

- $CS:IP = (SS:SP)$
- $SP = SP + 4 + [\text{volitelný celočíselný operand}]$

Syntaxe instrukce:

`RET`

`RET imm`

Operandem `imm` může být pouze přímý operand.

Instrukce nenastavuje žádné příznaky.

IRET

Instrukce `IRET` se používá pro návrat z podprogramu pro ošetření přerušení (`ISR`, `Interrupt Service Routine`). Instrukce pracuje podobně jako instrukce `FAR RET`, avšak navíc vyjme ze zásobníku ještě jedno slovo, obsahující příznaky.

Instrukce `IRET` provádí následující kroky:

- $CS:IP = (SS:SP)$

- $SP = SP + 4$
- POPF

Syntaxe instrukce:

IRET

Kontrolní otázky:

- Vysvětlete pojem LIFO.
- Které příznaky mění instrukce PUSH a POP?
- Které příznaky mění instrukce PUSHF?
- Které příznaky mění instrukce POPF?
- Popište činnost dvojice instrukcí CALL a RET?
- Vysvětlete význam parametru „imm“ u instrukce „RET imm“.

5.9 Řetězcové instrukce

Řetězcové operace jsou vhodným způsobem jak provést nějakou operaci s velkým polem dat. Typickou takovouto operací je kopírování bloku dat, porovnání bloku dat nebo vyplnění bloku dat hodnotou.

Řetězcové instrukce slouží k tomu, abychom mohli provést nějakou operaci s větším blokem dat, umístěných v paměti. Instrukce pracují s indexregistry SI (adresa zdrojového operandu) a DI (adresa cílového operandu). Obsahy těchto registrů jsou po provedení každé řetězcové instrukce inkrementovány nebo dekrementovány. Příznak DF (Direction flag) ovládá inkrementaci nebo dekrementaci SI a DI takto:

- DF = clear (0): increment SI a DI
- DF = set (1): decrement SI a DI

MOVSB, MOVSW, MOVSD

Instrukce MOVSB, MOVSW a MOVSD kopíruje data z adresy DS:SI na adresu ES:DI. Registry SI a DI jsou automaticky inkrementovány/dekrementovány o 1 (MOVSB), 2 (MOVSW) nebo 4 (MOVSD).

Syntaxe instrukce:

```
MOVSB
MOVSW
MOVSD
MOVS dst, src
```

Explicitní vyjádření operandů v instrukci MOVS umožňuje přepis segmentového registru zdrojového operandu - adresa cílového operandu je vždy dána předpisem ES:(E)DI, indexregistrem zdrojového operandu je vždy registr (E)SI.

Tyto instrukce příznaky nemění.

Příklad:

```
segment data
source DW 0FFFFh
target DW ?
segment code
mov si, source
mov di, target
movsw
```

REP

Před instrukcí MOVSB může být vložen prefix REP (repeat prefix). V tom případě registr CX obsahuje čítač opakování, kolikrát je tato instrukce provedena.

Příklad: Kopíruj 20 slov ze source do target

```

segment data
source resw 20
target resw 20
segment code
cld                ; direction = forward
mov cx, 20         ; set REP counter
mov si, source
mov di, target
rep movsw

```

CMPSB, CMPSW, CMPSD

Instrukce CMPSB, CMPSW, a CMPSD porovnávají hodnotu operandu DS:SI a ES:DI a v závislosti na hodnotě příznaku DF (0/1) zvýší/sníží obsahy obou indexregistru o hodnotu 1/2/4 (pro slabiku/slovo/dvouslovo).. Instrukce CMPSB porovnává dva bajty, CMPSW dvě slova, CMPSD dvě dvouslova. Obvykle se používají s prefixem REP.

Syntaxe instrukcí:

```

CMPSB
CMPSW
CMPSD
CMPS dst, src

```

Explicitní vyjádření operandů v instrukci CMPS umožňuje přepis segmentového registru zdrojového operandu - adresa cílového operandu je vždy dána předpisem ES:(E)DI, indexregistrem zdrojového operandu je vždy registr (E)SI.

Tyto instrukce mění příznaky stejně jako instrukce CMP.

Příklad: Porovnání dvou hodnot

```

segment data
source DW 1234h
target DW 5678h
segment code
mov si, source
mov di, target
cmpsw    ; compare words
ja L1    ; jump if source > target
jmp L2   ; jump if source <= target

```

REP, REPE, REPZ, REPNE, REPNZ

Prefix REP (který má jiné názvy REPE, REPZ) a prefix REPNE (který má jiný název REPNZ) může být vložen před libovolnou řetězovou instrukci. V tom případě je činnost této instrukce popsána následovně:

Pro instrukce MOV_S/LOD_S/STO_S/IN_S/OUT_S:

```
while (E)CX <> 0 do {MOVS/LODS/STOS/INS/OUTS};
```

Pro instrukce CMPS/SCAS:

```
if (E)CX <> 0 then
  repeat
    {CMPS/SCAS};
  until ((E)CX = 0) or
        (REPE/REPZ and (ZF=0)) or
        (REPNE/REPNZ and (ZF=1));
```

Tyto instrukce příznaky nemění.

Příklad: Porovnání dvou polí.


```
segment data
source resw COUNT
target resw COUNT
segment code
mov cx, COUNT; repetition count
mov si, source
mov di, target
cld      ; direction = forward
repe cmpsw ; repeat while equal
```

SCASB, SCASW, SCASD Instrukce SCASB, SCASW a SCASD porovnávají obsah AL/AX/EAX s hodnotou na adrese ES:DI. Jsou užitečné pro:

- Hledání konkrétního prvku v poli
- Hledání prvního prvku v poli, jehož hodnota se liší

Syntaxe instrukcí:

```
SCASB
SCASW
SCASD
SCAS dst
```

Porovná slabiku/slovo/dvouslovo na adrese ES:(E)DI s obsahem střídače AL/AX/EAX (nastaví příznaky na základě výsledku AL/AX/EAX – dest !) a v závislosti na hodnotě příznaku DF (0/1) zvýší/sníží obsah indexregistru (E)DI o hodnotu 1/2/4 (pro slabiku/slovo/dvouslovo).

Explicitní vyjádření operandu v instrukci SCAS nemá prakticky žádný význam - adresa cílového operandu je vždy dána předpisem ES:(E)DI.

x+y

Příklad: Vyhledání znaku 'F' v řetězci.

```

segment data
alpha DB "ABCDEFGH",0
segment code
mov di, alpha
mov al,'F'    ; search for 'F'
mov cx, 8
cld
repne scasb   ; repeat while not equal
jnz quit
dec di       ; DI points to 'F'

```

STOSB, STOSW, STOSD Instrukce STOSB, STOSW a STOSD uloží obsah AL/AX/EAX do paměti na adresu ES:DI.

Syntaxe instrukcí:

```

STOSB
STOSW
STOSD
STOS dst

```

Uloží obsah střádače AL/AX/EAX na adresu ES:(E)DI a v závislosti na hodnotě příznaku DF (0/1) zvýší/sníží obsah indexregistru (E)DI o hodnotu 1/2/4 (pro slabiku/slovo/dvouslovo).

Explicitní vyjádření operandu v instrukci STOS nemá prakticky žádný význam - adresa cílového operandu je vždy dána předpisem ES:(E)DI.

Příznaky nemění.

LODSB, LODSW, LODD

Instrukce LODSB, LODSW, LODD přečtou hodnotu z adresy DS:SI do AL/AX/EAX.

Syntaxe instrukcí:

```

LODSB
LODSW
LODSD
LODS src

```

Načte slabiku/slovo/dvouslovo z adresy DS:(E)SI do střádače AL/AX/EAX a v závislosti na hodnotě příznaku DF (0/1) zvýší/sníží obsah indexregistru (E)SI o hodnotu 1/2/4 (pro slabiku/slovo/dvouslovo).

Explicitní vyjádření operandu v instrukci LODS umožňuje přepis segmentového registru, indexregistrem zdrojového operandu je vždy registr (E)SI.

Příznaky nemění.

x+y

Pro použití řetězcových operací je třeba provést následující kroky:

- Nastavit zdrojový segment a offset
- Nastavit cílový segment a offset
- Nastavit směr (direction), který je obvykle dopředný
- Specifikovat počet jednotek (bajtů, slov, dvouslov) pro provedení operace
- Provést operaci

Příklad:

```

; Nastavení DS jako cílového segmentu:
mov     ax, ScratchSeg    ; from a defined segment
mov     ds, ax
; Nastavení ES jako cílového segmentu:
mov     ax, 0A000h        ; graphics segment
mov     es, ax
; Nastavení směru:
cld                      ; set direction flag forward
; Zdrojový offset:
mov     esi, ScratchPad   ; set the source offset
; Cílový offset:
xor     edi, edi          ; set to 0
; Specifikovat počet opakování:
mov     ecx, 16000
; Provést operaci:
rep movsd

```

?

Kontrolní otázky:

- Vysvětlíte účel příznaku DF.
- Vysvětlíte, k čemu slouží parametry dst a src u instrukce „MOVS dst, src“. Je užitečné tyto parametry používat?
- Popište použití prefixu REP.
- U kterých instrukcí má použití prefixu REP smysl?
- Jaký je rozdíl mezi prefixem REP a REPE?
- Jaký je rozdíl mezi prefixem REPE a REPZ?
- Jaký je rozdíl mezi prefixem REPNE a REPNZ?
- Které registry používá instrukce SCASB pro určení adresu svého operandu? Liší se to nějak od jiných řetězcových instrukcí?

- K jakým typům činností může být užitečná instrukce SCASB? Uveďte aspoň dva různé příklady.
- Jakou posloupností jiných instrukcí je možné nahradit instrukci LODSB?
- Jakou posloupností jiných instrukcí je možné nahradit instrukci STOSW?
- Popište obecně posloupnost činností, které je třeba provést pro bezpečné použití řetězcových instrukcí.

5.10 Shrnutí

V této kapitole jsou popsány důležité instrukce vybrané z úplného instrukčního souboru procesorů Pentium a na jednoduchých příkladech je zde ukázáno jejich typické použití. Nezbytně nutná je znalost instrukcí MOV, CBW, LDS, LES, INC, DEC, ADD, SUB, MUL, IMUL, DIV, IDIV, AND, OR, XOR, NOT, SHL, SHR, SAR, RCL, RCR, ROL, ROR, STC, CLC, CMC, STD, CLD, JMP, JC, JO, TEST, JZ, CMP, JE, JB, JA, JL, JG, JCXZ, LOOP, PUSH, POP, PUSHF, POPF, CALL, RET, INT, MOVS, LODS, STOS, SCAC, CMPS, a předpon pro přepis segmentů, předpon pro změnu velikosti operandů a předpon REP, REPE, REPNE.

Prospěšná je i znalost instrukcí XCHG, CWD, XLATB, LEA, ADC, SBB, NEG, STI, CLI, LAHF, SAHF, PUSHA, POPA, IRET i dalších.

10 hod

6 DIREKTIVY

Cílem této kapitoly je seznámit studenty s nejužitečnějšími a nejpoužívanějšími direktivami, které jsou akceptovány překladačem NASM. Jak již bylo vysvětleno v kap. 3 při popisu hypotetického počítače, je direktiva příkazem pro překladač, nikoliv instrukcí pro procesor. Direktivy tedy nejsou překládány do strojového kódu a používají se především používají pro:

- Definování konstant
- Definování místa v paměti pro uložení dat
- Vytváření segmentů paměti
- Vkládání jiných souborů

Direktivy pro definici inicializovaných dat

Pro definici inicializovaných dat se používají direktivy DB (Define Byte), DW (Define Word), DD (Define Doubleword), DQ (Define Quadword) a DT (Define Tenword).

**DB, DW, DD,
DQ, DT**

Příklad použití:

```
db      0x55                      ; bajt 0x55
db      0x55,0x56,0x57            ; tři bajty
db      'a',0x55                  ; znak
db      'hello',13,10,'$'        ; řetězec
dw      0x1234                    ; 0x34 0x12
dw      'a'                      ; 0x41 0x00 (číslo)
dw      'ab'                     ; 0x41 0x42 (dva znaky)
dw      'abc'                    ; 0x41 0x42 0x43 0x00 (řetězec)
dd      0x12345678                ; 0x78 0x56 0x34 0x12
dd      1.234567e20              ; single-precision
dq      1.234567e20              ; double-precision
dt      1.234567e20              ; extended-precision
```

Direktivy pro definici neinicializovaných dat

Pro definici neinicializovaných dat se používají direktivy RESB (Reserve Bytes), RESW (Reserve Words), RESD (Reserve Doublewords), RESQ (Reserve Quadwords) a REST (Reserve Tenwords). Operand těchto direktiv udává počet položek, rezervovaných v paměti.

**RESB, RESW,
RESD, RESQ,
REST**

Příklad:

```
buffer:      resb      64          ; rezervuj 64 bajtů
wordvar:     resw      1           ; rezervuj slovo
realarray    resq      10          ; pole reálných čísel
```

INCLUDE

Direktiva `%INCLUDE` slouží k tomu, abychom mohli vložit do zdrojového souboru jiný textový soubor.

Syntaxe direktivy:

```
%include "macros.mac"
```

Direktiva ve výše uvedeném příkladě vloží obsah souboru `macros.mac` do zdrojového souboru, který obsahuje direktivu `%include`.

EQU

Direktiva `EQU` přiřazuje symbolu (který je návěštím na řádku s direktivou `EQU`) konstantní hodnotu, která je dána operandem direktivy `EQU`. Tato definice je konečná a nelze ji později změnit.

V následujícím příkladu:

```
message          db      'hello, world'
msglen           equ     $-message
```

definuje symbol `msglen` s hodnotou 12.

TIMES

Prefix `TIMES` způsobí, že následující instrukce nebo direktiva je přeložena /provedena několikrát. V následujícím příkladu

```
zerobuf:         times 64 db 0
```

je direktiva `TIMES` použita s konstantou 64. Argument direktivy `TIMES` však nemusí být konstanta, ale libovolný číselný výraz. Je tedy možné zapsat obrat

```
buffer: db        'hello, world'
          times 64-$+buffer db ' '
```

pomocí kterého bude vygenerováno tolik mezer, aby buffer měl délku přesně 64 bajtů. Direktivu `TIMES` lze také aplikovat na běžné instrukce, lze tedy zapsat

```
times 100 movsb
```

Mezi obraty „`times 100 resb 1`“ a „`resb 100`“ není žádný rozdíl vyjma toho, že druhý obrat je přeložen rychleji.

Podrobnou dokumentaci direktiv překladače NASM naleznete na webové stránce předmětu: <https://www.fit.vutbr.cz/study/courses/IAS/private/>

Kontrolní otázky:

- Vysvětlete rozdíl mezi instrukcí a direktivou.
- Vyjmenujte datové typy podporované překladačem NASM, jejich velikosti a odpovídající instrukce pro definici inicializovaných dat těchto typů.
- Vyjmenujte datové typy podporované překladačem NASM, jejich velikosti a odpovídající instrukce pro definici neinicializovaných dat těchto typů.
- Vysvětlete rozdíl mezi direktivou DB a EQU.
- Uveďte příklad použití direktivy INCLUDE.
- Vysvětlete rozdíl mezi použitím direktivy TIMES a instrukce LOOPZ.

6.1 Shrnutí

V této krátké kapitole jsme se seznámili s direktivami pro definici konstant (DB, DW, DD, DQ, DT), vyhrazení místa v paměti (RESB, RESW, RESD, RESQ, REST) a direktivami %INCLUDE, EQU a TIMES.

10 hod

7 MAKRA

Cílem této kapitoly je seznámit studenty s nejužitečnějšími a nejpoužívanějšími makry, která jsou akceptována překladačem NASM. Makro (někdy nazývané též makropříkaz nebo makrodefinice) je mechanismus, kterým můžeme nadefinovat posloupnost příkazů, vykonávající určitou činnost a tuto posloupnost příkazů později vložit na různá místa programu.

Překladač NASM zná dvojí typ maker – jednořádková makra a víceřádková (pravá) makra.

7.1 Jednořádková Jednořádková makra makra

Jednořádková makra jsou analogická příkazu `#define`, tak jak ho známe z jazyka C. Struktura jednořádkového makra je následující:

```
%define jméno[(parametry)] tělo
```

Klíčové slovo „`%define`“ určuje definici jednořádkového makra. Symbol „jméno“ definuje jméno makra, kterým budeme později volat makro v programu. Pak mohou následovat v závorce nepovinné parametry. Řetězec „tělo“ obsahuje text, který bude vložen na místo, kde bude makro zavoláno. Pokud má makro i parametry, budou v těle jména parametrů nahrazena skutečnými hodnotami.

x+y

Příklad: Nadefinujme a použijme makro „`crlf`“, které bude sloužit pro vložení znaků pro odřádkování

Příklad definice makra:

```
%define crlf 13,10
```

Volání nadefinovaného makra:

```
mess db 'hello', crlf, '$'
```

Překlad makra:

```
mess db 'hello', 13, 10, '$'
```

x+y

Příklad definice makra s parametry:

```
%define param(b,i,d) [b+i+d]
```

Volání nadefinovaného makra:

```
mov ax,param(bx,si,10)
```

Překlad makra:

```
mov ax,[bx+si+10]
```

7.2 Víceřádková Víceřádková makra makra

Víceřádková (pravá) makra se skládá z příkazu definice makra a z příkazu použití makra. Syntaxe definice makra je následující:

```
%macro jméno počet_parametrů
    tělo definice
```

```
%endmacro
```

Pokud má makro parametry, jsou tyto parametry uvnitř těla definice označovány symboly %1, %2, %3 atd., kde číslo za znakem % určuje pořadí parametru. Tyto parametry budou při použití makra nahrazeny skutečnými hodnotami parametrů.

x+y

Příklad definice makra:

```
%macro prologue 1
    push bp
    mov bp,sp
    sub sp,%1
%endmacro
```

Volání nadefinovaného makra:

```
myproc: prologue 10
```

Překlad makra:

```
myproc: push bp
        mov bp,sp
        sub sp,10
```

Uvnitř makra je možné použít tzv. lokální návěští. Symbol lokálního návěští začíná dvojicí znaků %%. Při rozgenerování makra je takovéto lokální návěští nahrazeno jedinečným nově vytvořeným návěštím tak, aby se při vícenásobném použití makra zabránilo vícenásobným definicím stejného návěští.

x+y

Příklad definice makra s lokálním návěštím:

```
%macro retz 0
    jnz %%skip
    ret

%%skip:                ; lokální návěští pro každé
%endmacro               ; volání makra
```

Volání nadefinovaného makra:

```
retz
...
retz
```

Překlad makra:

```
    jnz  ..@0001:
    ret
..@0001:
...
    jnz  ..@0002:
    ret
..@0002:
```

Mechanismus hltavých (greedy) parametrů je jeden ze způsobů, jak vytvořit makro s proměnným počtem parametrů. Chceme-li použít hltavé parametry,

x+y

vložíme při definici makra za počet parametrů znak +. Pokud je například počet parametrů 2+, uvnitř těla makra můžeme použít symbol %1, který znamená první parametr a symbol %2, který označuje konkatenci druhého a všech dalších parametrů. Následuje ukázka.

Příklad definice makra:

```
%macro write_to_file 2+
    jmp %%endstr
%%str:    db %2
%%endstr:
    mov dx, %%str
    mov cx, %%endstr - %%str
    mov bx, %1
    mov ah, 40h
    int 21h
%endmacro
```

Volání nadefinovaného makra:

```
write_to_file [filehandle], "hello students",13,10
               -----
                        %1                %2
```

Pokud bychom chtěli, abychom některé parametry makra nemuseli při některých voláních makra zadávat a parametry se doplnily samy, můžeme použít tzv. implicitní (default) parametry. Definice makra pak má následující syntaxi

```
%macro jméno min-max [(max-min) předdefinovaných parametrů]
```

kde za jméno makra je třeba zadat minimální a maximální počet zadávaných parametrů a za tento počet (max-min) implicitních parametrů. Použití si ukážeme na příkladu:

x+y

Příklad definice makra:

```
%macro message 0-1+ "All OK",10,13, '$'
    write_to_file 2, %1 ; jiné makro
    mov ah, 4ch
    int 21h
%endmacro
```

Volání nadefinovaného makra:

```
message "Error No1",10,13, '$'
```

Jiný způsob volání nadefinovaného makra:

```
message
```

Speciálním případem makra je makro pro opakování příkazů rep. Jeho syntaxe je následující:

```
%rep počet_opakování
    tělo makra
```



```
%endrep
```

Toto makro slouží k tomu, abychom mohli několikrát po sobě vložit tělo makra do textu programu. Pokud chceme vložené texty například očíslovat, může být užitečné použít příkaz %assign, který přiřadí symbolu hodnotu.

```
%assign jméno numerická_hodnota
```

Přiřazení se provádí během překladu a symbolu můžeme hodnotu přiřadit opakovaně.

Následující příklad ukazuje kombinované použití obou výše uvedených příkazů.

x+y

Příklad použití makra rep:

```
%assign i 0
%rep 5
    dw i
    %assign i i+1
%endrep
```

Překlad makra:

```
dw 0
dw 1
dw 2
dw 3
dw 4
```

Posledním způsobem, jak vytvořit makro s proměnným počtem parametrů, jsou tzv. rotující parametry. Definice makra má pak syntaxi

```
%macro jméno 1-*
```

kde znak * zastupuje libovolný (předem nedefinovaný) počet parametrů. Protože počet parametrů neznáme, je k dispozici symbol %0, který vrací skutečný počet parametrů zadaných při volání makra. Pomocí příkazu

```
%rotate počet
```

můžeme zadané parametry rotovat o zadaný počet pozic. Kladná hodnota „počet“ způsobí rotaci parametrů doleva, záporná způsobí rotaci doprava o odpovídající počet pozic. Příklad použití si ukážeme na makrech multipush a multipop pro uschování několika registrů do zásobníku a jejich obnovení.

x+y

Příklad definice makra:

```
%macro multipush 1-*
    %rep %0
        push %1
        %rotate 1
    %endrep
%endmacro
```

Volání nadefinovaného makra:

```
multipush si,di,ds,es
```

x+y

Příklad definice makra:

```
%macro multipop 1-*
    %rep %0
        %rotate -1
        pop %1
    %endrep
%endmacro
```

Volání nadefinovaného makra:

```
multipop si,di,ds,es
```

7.3 Podmíněný překlad

Podmíněný překlad

Direktivy pro podmíněný překlad umožňují, abychom na základě splnění některých podmínek mohli přeložit pouze některé části programu a některé jiné ignorovat. Struktura těchto direktiv připomíná konstrukce if, if-else a if-elseif-else, známé z vyšších programovacích jazyků.

```
%if <condition_1>
    ; zdrojový kód, který se přeloží při splnění podmínky 1
[%elif <condition_2>
    ; zdrojový kód, který se přeloží při nesplnění podmínky 1
    ; a při současném splnění podmínky 2]
[ .... ]
[%elif <condition_n>
    ; zdrojový kód, který se přeloží při nesplnění
    ; předchozích podmínek a současném splnění podmínky n]
[%else
    ; zdrojový kód, který se přeloží při současném nesplnění
    ; všech předcházejících podmínek]
%endif
```

Uvnitř podmínky je možno používat následující logické operátory:

=	nebo	=	=
<			
>			
<=			
>=			
<>	nebo	!=	
&&			and
^^			xor
			or

Podmínka může obsahovat symboly, u kterých je jejich nenulová hodnota považována za logickou hodnotu TRUE.

Kontrolní otázky:

- Jaký je rozdíl mezi makrem a procedurou (podprogramem)?
- K čemu jsou vhodné lokální symboly v makru?
- Jaký jsou vlastnosti makra a procedury (podprogramu) z pohledu rychlosti?
- Jaký jsou vlastnosti makra a procedury (podprogramu) z pohledu velikosti výsledného programu?
- Jaký je význam default parametrů makra?
- Jaký je význam rotujících parametrů makra?
- Jaký je význam greedy (hltačích) parametrů makra?
- Jak se používá makro pro opakování?
- K čemu slouží podmíněný překlad?

7.4 Shrnutí

V této kapitole byla popsána nejpoužívanější makra akceptovaná překladačem NASM. Z jednořádkových maker bylo popsáno důležité makro %DEFINE, z víceřádkových maker, kterých bylo popsáno více, bude požadována znalost definice klasických maker %MACRO, ..., %ENDMACRO s předem daným počtem parametrů a maker REP a ASSIGN.

5 hod

8 Asembler NASM

Cílem této kapitoly je stručný popis překladače NASM, sestavujícího programu LINK a příkazového souboru RUN.BAT.

NASM

Pro překlad programu v assembleru budeme používat assembler, který se jmenuje NASM (Netwide Assembler), který je volně dostupný. NASM je program, který je volán z příkazového řádku a parametry jsou programu předávány také pomocí příkazového řádku. Syntaxe příkazového řádku je

```
nasm [-parametr hodnota] <zdrojový soubor> [-parametr hodnota]
```

Hodnoty parametrů je možno nalézt v dokumentaci k programu NASM. Nejdůležitější parametry jsou tyto:

- f specifikace formátu výstupního souboru (obj, win32, elf, atd.)
- l aktivace výpisu protokolu o překladu do souboru, jehož jméno je uvedeno bezprostředně za tímto parametrem
- o specifikace výstupního souboru (není-li tento parametr uveden, použije NASM implicitní jméno – např. pro vstupní soubor example.asm a formát obj bude mít výstupní soubor implicitní jméno example.obj)

Příklad zavolání programu NASM:

```
nasm.exe -f obj -l example.lst example.asm
```

V tomto příkladu bude překladač zpracovávat soubor „example.asm“, protokol o překladu bude v souboru „example.lst“ a výstupní formát bude „obj“ (který bude dále zpracován programem LINK).

LINK

Po překladu programu provedeme sestavení sestavovacím programem LINK. Program LINK je opět volně dostupný. Tento program je volán z příkazového řádku a má několik parametrů, avšak v našich příkladech bude aspoň z počátku postačující zjednodušené volání, kde jediným parametrem programu LINK bude jméno přeloženého souboru s příponou .obj:

```
link.exe example.obj
```

nebo ve složitější variantě

```
link.exe example.obj, example.exe, example.map
```

kde je specifikováno také jméno výstupního souboru (example.exe) a jméno

souboru se sestavovací mapou (example.map).

RUN.BAT

Pro snazší překládání, sestavování a spouštění programů je připraven příkazový soubor RUN.BAT, který činnost podstatně automatizuje. Pro přeložení, sestavení a spuštění programu pak stačí napsat

```
run.bat example
```

Je třeba dát pozor na to, že jméno vstupního souboru se zadává bez přípony!

x+y

Nejdůležitější část příkazového souboru RUN.BAT:

... Přeskočme úvodní kontroly

```
echo Překlad souboru "%1.asm" pomocí NASM.EXE.
nasm -f obj %1.asm -l %1.lst
```

```
if not exist %1.obj goto compile_err
if not exist LINK.EXE goto no_linker
```

```
echo Sestavování pomocí LINK.EXE:
link %1.obj,%1.exe,%1.map,,nul.def
```

```
if not exist %1.exe goto link_err
```

```
echo Spuštění %1.EXE:
%1.EXE
```

```
echo Program správně ukončen, řízení vráceno operačnímu
systému.
goto exit
```

... Přeskočme výpisy chyb

Všimněme si, že v příkazovém souboru RUN.BAT jsou k parametru %1, který obsahuje jméno překládaného souboru doplňovány různé přípony, což vysvětluje, proč je třeba zadávat jméno vstupního souboru bez přípony.

?

Kontrolní otázka:

Jak přeložíte, sestavíte a spustíte program pokus.asm:

- bez použití příkazového souboru run.bat
- s použitím příkazového souboru run.bat

8.1 Shrnutí

Σ

V této kapitole byly popsány základní principy práce s překladačem NASM, sestavujícím programem LINK a příkazovým souborem RUN.BAT – znalost všech uvedených informací je nezbytně nutná pro úspěšný překlad, sestavení a spuštění každého uživatelského programu.

Literatura

Literatura

- [1] Bradley D., J.: Assembly Language Programming for the IBM Personal Computer, ruský překlad, Radio i svjaz, Moskva, 1988
- [2] Irvine K., R.: Assembly Language for the IBM-PC, Macmillan Publishing Company, New York, 1989
- [3] Strauss E.: 80386 Technical Reference, A Brady Book, New York, 1987
- [4] Zbořil F.: Mikroprocesorová technika, skriptum VUT, ES VUT Brno, 1990
- [5] Zbořil F.: Strojově orientované jazyky - Jazyk symbolických instrukcí osobních počítačů IBM, skriptum VUT, ES VUT Brno, 2003
- [6] i486 Microprocessor, Intel Literature 1991